ראַדאָמער-קעלצער לעבען

Wytw. Wyrobów Cukierniczych
p. f. „Americanka“
L. Wajsbrodt — Rynek 16.
מאַכט בעקאַנט דאָס ג. פובליקום, אַז
אין צוקערניע און היגיענישע בעקעריי
רינעק 16 אין אין דער יוד. צוקערניע «אַמעריקאַנקא» פראַוגוססא 62
בעקומט מען יעדן טאָג פריש און פיין געבעקס צו ביליגע פרייזן.
פערשידענע געשמאַקע טשאַסטעס פון דער פיינסטער קוואַליטעט צו 15 גר.
ס'איז צו בעקומען שטענדיג טאָרטען, מאַרציפאַנאָווע פון 1.50 זל.
אַלץ ווערט אויסגעארבייט דורך אַ פאַכמאַן מיט אַ לאַנגיעהריגע פּראַקטיק.
אַלע מינים געבעקסען ווי לוקסען, בילקעלעך, טשאַסטעס, וואַפלעס, ...
באַבקעס, טאַרטען, באַקאַלעס דעסעראָווע, לעקעך, ...
מיגדאַלאָווע אַרטיקלען און פרייט ...
עס ווערען אויך אָנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, בעלער, ...
שאָקאָלאַד פון פערשידענע פירמעס און פרוכטען צו ביליגע פרייזן.

אבטיילונג פאר קעלץ — אויף זייט 7

Radom d. 11 Listopada 1938.
ראַדאָם, פרייטאָג י"ז מרחשון תרצ"ט
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

אבטיילונג פאר אסטראָוויעץ אפּאַטאָוו, וויערזשבניק און סביבה — אויף זייט 7

הארציגע ברכות אונזער ליבען זוהן
פישעלע
צו זיינע תנאים
מיט פרל. העלא ראַפּשטיין
ווינשען
די עלטערן

Hela Rapsztajn — Kielce
Fiszel Berkman — Radom
ZARĘCZENI
w Listopadzie 1938

אונזער פישעל
צו זיין פערלאָבונג
מיט פרל. העלא ראַפּשטיין
פיל גליק און צופרידענהייט
ווינשען
ברידער ישראל פרוי און קינדער.

Serdecznemu koledze Fiszlowi
z intencji Jego zaręczyn
z p. Helą Rapsztajn
szczęścia i wiecznego zadowolenia
życzą
Sztatwajner, Katz, Ajzenberg, Lindzen.

Drogiemu bratu Fiszlowi
z intencji Jego zaręczyn
z p. Helą Rapsztajn
dużo szczęście i pomyślności
życzy
LEON

Kochanemu bratu Fiszlowi
z intencji Jego zaręczyn
z panną Helą Rapsztajn
różowej przyszłości i harmonji
życzą
Kielce Mojżeszowie Berkman

מאיר וויינטרויב — מלכה'לע פאַטאַזשניק
פערלאָבט
ראַדאָם, חודש מרחשון תרצ"ט

צו דער פערלאָבונג פון מיין ליבען זוהן
מאיר מיט פרל. מלכה'לע פאַטאַזשניק
ווינש איך גליק און צופרידענהייט אויף אייער
נייעם לעבענס - וועג.
ברכה וויינטרויב

מיר גראַטולירען הערצליך אונזער ליבען
ברודער און שוואָגער מאיר וויינטרויב
צו זיין פערלאָבונג מיט פרל. מלכה'לע פאַטאַזשניק
גליק און צופרידענהייט זאָל זיי תמיד בעגלייטען
משה וויינטרויב און פרוי
שאול גראָסמאַן און פאַמיליע

א הארציגן מזל טוב ווינשן מיר אונזער ברודער, שוואָגער און פעטער
מאיר וויינטרויב
צו זיין פערלאָבונג מיט פרל.
מלכה'לע פאַטאַזשניק
א גליקליכען צוזאַמענבונד דעם פערלאָבטען פאָר'ל און נחת די עלטערן.
חיים וויינטרויב עם פרוי און קינדער

א הארציגען מזל-טוב ווינשען מיר פרל.
מלכה'לע פאַטאַזשניק
צו איהר פערלאָבונג מיט ה'
מאיר וויינטרויב
דעם יונגען פאָר גליק און צופרידענהייט און די עלטערן נחת.
לייב פערל און פרוי.

אחולים לבביים וברכת מזל-טוב
לש"ב מאיר וינטרויב
לארושיו עם בחירת לבו
מלכה פוטאושניק
לזוג — רב אושר
יצחק קרול ומשפחתו

Kto gilzy „WAWEL“ chociaż raz spróbuje
Innych nie kupi, w innych już nie pali
A kiedy swoich znajomych częstuje
Każdy wyborne papierosy chwali

Późną nocą wczesnym dzionkiem
zawsze pij
HERBATĘ Z DZWONKIEM!

עס ווערט געזוכט
א יונגעל
וואָס זאָל קענען
לייענען און שרייבען
אין אייזען - געשעפט
פון ה' לאַקס
זשעראָמסקי 9

Okucia meblowe – Okucia budowalne
8-טונג בעלי-מלכות פון ראדאם און אומגעגענד!
די ביליגסטע קוועלע פון בוי און מעבל - באַשלעג
שרויפען, ניטען, רעהמען מעשענע צו פויערהאַנגען, ווי אויך פערשידענע
אייזען-אַרטיקלען קורצע און גראָבע צו בעקומען אין דער אייזען-פירמע
E. Frydman Radom, Słowackiego 8

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריק איך אויס
מיין ברודער מאָטעל ראָזענצווייג
צוליב'ן פריהצייטיגען טויט פון זיין ליבען זוהן
משה הירש נ. ע.
זאָל ער זיין געשטאַרקט איבערצוטראָגען
דעם גרויסען צער און וועהטאָג
יצחק ראָזענצוויג און פאַמיליע

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נייע גאַרדעראָבעס, שניי-ווייסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבעריי און פראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האָט זיך ניט איבערציינגט זאָל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך
גענאַשען אויף טריקען — ביליגע פרייזן! —פינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראָמסקי 1 טראַוגוטטא 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59
ביליג צו וואַשען סאָפּעלושען

LEKARZ
Leon Neuman
Choroby i chirurgia Oczu
אויגען - קראַנקהייטן
און אויגען - כירורגיע
איבערגעצויגען זיך
פון וואַרשאַ קיין קעלץ
Kielce, ul. Hipoteczna 1 II. piętro

DR.
SZ. GITEL
ספּעצ. פון אינערן און
קינדער - קראַנקהייטען,
Kielce, ul. Piotrkowska 10

גראנדיעזע פייערונגען לכבוד דעם 20-טען יאהרטאג פון פוילענס אומאבהענגיגקייט.

היינט דעם 11-טען ליסטאפאד קומען פאר אין גאנצען לאנד גראנדיעזע פייערונגען לכבוד דעם 20-טען יאהרטאג פון פוילענ׳ס אינאבהענגיקייט.

ווי אומעטום, אזוי אויך אין ראדאם האבען זיך די פייערונגען אנגעהויבען נאך נעכטען און וועלען אנהאלטען היינט און מארגען.

נעכטען דאנערשטאג ארום 5 אוונט האבען זיך פערזאמעלט די פעאוויאקעס און אנדערע ארגאניזאציעס פאר דער סטאראסטווא, וואו ס׳איז פארגעטראגען געווארען אנ׳אפעל פאר די געפאלענע פעאוויאקעס און ס׳איז געהאלטען געווארען א רעדע פון דעם ארס, וואו ס׳האט גערעדט מיט 20 יאהר צוריק דער פערשטארבענער קאפיטאן מארייאנסקי.

היינט וועלען אבגעריכט ווערען תפילות אין די געבעטס-הייזער פון אלע אמונות. האלב צוועלף קומט פאר א מיליטערישע דעפילאדע פאר׳ן מאוזאלעאום פון פולק. טשאכאווסקי. עס זענען אויך פארגעזעהן א גאנצע רייהע אקאדעמיעס.

היינט 6 אינדערפריה איז אבגעגאנגען א פאפולערער צוג קיין ווארשא מיט א סך פאסאזשירען, וועלכע ווילען בייוואהנען די פייערונגען אין דער רעזידענץ-שטאדט. די באהן-דירעקציע האט דאס מאהל בעשטימט אנ הנחה-פרייז פון 5 זל. א בילעט קיין ווארשא און צוריק. דער בילעט איז גילטיג אויף צוויי טעג. מארגען אוונט קומט דער פאפולערער צוג צוריק קיין ראדאם.

פאר׳ן גרינעם טיש

פאר בעליידיגען און שלאגען פאליציי

אויף דער אלטער שטאדט נומ. 2 איז אנומעלט געקומען די סאניטארע קאמיסיע פון מאגיסטראט און געהייסען אומווארפען דאס טויער פון דעם הויז. בעת מעשה איז גראד אדורכגעגאנגען די יודישע געריכט׳ס-אפליקאנטקע ז. ל. דער פאליציאנט זאלעצינסקי, וועלכער איז געשטאנען אויף דער דיענסט, האט איהר אויפמערקזאם געמאכט, אז זי זאל זיך פערהאלטען, ווייל מען געהט איינלעגען דאס טויער און עס איז געפעהרליך אדורכצוגעהן.

די אפליקאנטין ז. ל. האט נישט געוואלט הערען, און ווי דער פאליציאנט דערקלערט, האט זי געזאלט אויסשרייען: דו וועסט שוין רעדען דערפאר מיט דעם פראקוראר; דו (איהר) ווייסט נישט ווער איך בין; איך ארבייט אין דער פראקוראטור, איך וועל אייך ווייזען ווי איתר האט מיך צו בעהאנדלען; ער (דער פראקוראר) וועט אייך שוין צוציהען צו פעראנטווארטליכקייט פאר אייער אמטירען.

דער פאליציאנט זאלעצינסקי א בעליידיגטער פון אזעלכע ווערטער האט זי אויסלעגיטימירט און געגען איהר פערפיהרט א פראצעס פאר בעליידיגען פאליציי.

דער פראצעס איז פארגעקומען פאר׳ן ראדאמער שטאדט-געריכט, וואו די אפליקאנטין איז טערטיידיגט געווארען דורך דעם אדוו. לינדענמאן, וועלכער האט אין איהר נאמען דערקלערט, אז די בעשולדיגטע ז. ל. איז זיך נישט מודה, און, אז זי האט בלויז געפרעגט דעם פאליציאנט פאר וואס ער בעהאנדעלט זי אזוי נישט העפליך; זי האט בלויז געזאגט אז זי האט געארבייט אין דער פראקוראטור און ווייסט וואו מען ברויכט געהן זיך בעקלאגען אויף דעם פאליציאנט. אז זי האט דעם פאליציאנט נישט בעליידיגט, דערויף האט זי עדות, וועלכע זענען געווען אגווע-זענד ביי דעם גאנצען געשפרעך. די עדות זענען: הערש זעלינגער און זאפיא נאוואקאווסקא, וועלכע זי בעט אויסצוהערען.

דאס געריכט האט מסכים אויף דער ביטע פון דער בעשולדיגטער און בעשלאסען ארויסצורופען די אויבענדערמאנטע 2 עדות, אפלעגענדיג דעם פראצעס אויף א צווייטען טערמין.

אר.

• • •

דעם 15-טען וושעשניען ד. י. איז אלס פערדעכטיגער אין פערגוואלדיגען א מינדעריעהריג מיידעל, אויף סלאוואצקא גאס פערהאלטען געווארען דער הויכער בעאמטער פון ראדאמער גאזמאסקעס פאבריק, סטאניסלאוו גלינסקי.

ווען ער איז אפגעפיהרט געווארען אין פאליציי-ארעסט האט ער אנגעהויבען קלאפען אין טהיר פון ארעסט, מיט׳ן פרעטעקסט, אז ער וויל געהן אין קלאזעט אריין. ווען מען האט איהם די טהיר געעפענט, האט ער אנגעהויבען זידלען און בעליידיגען דעם דיזשורירענדען פושאדאווניק סטעפוראק. וואר-טענדיג גלייכצייטיג זלזולים אויף אנדערע פאליציאנטען און דערביי דערלאנגט א זעץ אין קאפ אריין דעם פאליציאנט יאווארסקי. פאר זיינע מעשים האט גלינסקי געברויכט אבגעבען א דין וחשבון אין היגען קרייז-געריכט, וואו ער האט ערקלערט, אז ער איז געווען שכור און געדענקט נישט וואס עס איז מיט איהם געשעהן.

די עדות פון די פאליציי האבען פעסט-געשטעלט די שולד פון גלינסקי.

דאס געריכט האט סטאניסלאוו גלינסקי פעראורטיילט אויף 8 חדשים תפיסה, אפלעגענדיג די שטראף אויף 3 יאהר. די ברוי פון פער׳משפט׳ען גלינסקי וועלכע האט זיך געפונען אויפ׳ן געריכט׳ס-זאהל, אויסהערענדיג דעם אורטייל, האט זיך יאמערליך צעוויינט.

אר.

סאמוניקאט

צענטר. פראפ. פאראיין פון האנדעל׳ס אנגעשטעלטע און פריוואט בעאמטע אין פוילען, [אפטיילונג אין ראדאם ריגעק 14.

צו אלע האנדעלס און ביורא אונטערנעמונגען אין ראדאם.

דערמיט מאכען מיר אויפמערקזאם אלע באלעבאטים, אז לויט די פאר-פליכטענדע פארשריפטען פון ארבעט׳ס-קאדעקס, איז ערלויבט צו באשעפטיגען אנגעשטעלטע שבת-צו-נאכטס בלויז ביז 7 (19) א זייגער. מיר פאדערען אומבאדינגט דערצו געגוי זיך צופאסען, כדי דער פאראיין זאל ניט מוזען ספעציעל רעאגירען. פערוואלטונג.

מיין קוזין פישעל בערקמאן
צו זיין פערלאבונג
מיט פר״ל העלא ראפשטיין
ווינש איך א הארציגען מזל-טוב און פיעל גליק
און די עלטערען א סך נחת
דוד סאנקיטוויטש

פליטים-קאמיטעט געשטעלט זיך פאר אנ׳אויפגאבע צו זאמלען 25 טויזענד זל.

נעכטען ביינאכט האט דער פליטים-קאמיטעט אבגעהאלטען די צווייטע זיצונג אין לאקאל פון דער יודישער גמינה. עס איז ארומגערעדט געווארען די טעכנישע וועג ווי אזוי צו ארגאניזירען א געהעריגע הילפ׳ס-אקציע אין אונזער שטאדט.

דער קאמיטעט האט אנגענומען א רייהע בעשלוסען. צח. אנד. אז די יודישע בעפעלקערונג זאל זיך בעשטייערען מיט א סומע פון 25 טויזענד זלאטעס און צו דעם צוועק ארויסשיקען בריעף מיט אנ׳אויפפאדערונג צו די ראדאמער יודען, זיי זאלען תיכף איינצאהלען ענטשפרעכענדע סומעס, כדי די אקציע זאל וואס שנעלער און ערפאלגרייכער אדורכגעפיהרט ווערען.

דער קאמיטעט האט פונאנדערגעשיקט צו די גבאים פון דער שוהל, בית-מדרש און פון אלע בתי-תפילות, בריעף מיט ביינעלעגטע אויפרופען, זיי זאלען דאס פארליינען און אפעלירען צו די מתפללים, זיי זאלען שטיצען די אקציע בסבר פנים יפות.

• • •

אין זעלבען אוונט איז אין גמינה פארגעקומען נאך א זיצונג: פון דער תלמוד-תורה. עפעס מעהר פון א מנין אידען זענען געקומען קלערען אנ׳עצה די ת״ת זאל קענען עגזיסטירען.

כמעט אין אלע שטיבען פון דער גמינה זענען פארגעקומען זיצונגען און אלץ, ווייל כי לא נחת ביעקב.

פון קליינהענדלער - פעראיין

אויף א זיצונג פון פארשטעהער פון פערשידענע בראנזשעס איז בעשלאסען געווארען, אונטערצונעמען אנ׳אקציע אויף אויסצוקויפען פאטענטען פאר ארימע סוחרים. די אקציע האט זיך אנגעהויבען נעכטען דאנערשטאג, מיט ארויסשיקען פארען אין יעדען ראיאן און צו יעדער בראנזשע.

ס׳איז געגריגדעט געווארען א קאמיטעט וואס זאל אנפיהרען מיט דער אקציע. אין קאמיטעט געהען אריין די פערוואלטונג פון קליינהענדלער-פעראיין מיט׳ן פרעזעס רפאל האלצקעגער און פארשטעהער פון אלע בראנזשעס. צח. אנד. די ת״ה משה קליינמאן, איטשע בערנעמאן, שלמה קורץ, ג. לערערהענדלער, משה הערשבערג, ל. בלאסמאן, ח. דאנציגער, פרידענטאל, מ. קארמאן.

ŻĄDAJCIE TYLKO „RIKSZA” GUM..? JEDWABNE

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
אונזער געעהרטע קאסירערין פרוי יענטעלע מאניעלא
צוליב׳ן טויט
פון איהר געליבטער און אונפערגעסליכער מוטער
רחל נ. ע.
אין איהר געזעלשאפטליכער ארבייט זאל זי א טרייסט געפונען
די פערוואלטונג און מיטגלידערינס
פון קימפעטארען-פעראיין
אין ראדאם.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
אונזער פערוואלטונג׳ס - מיטגלידערין
פרוי י. מאנעלא
צוליב׳ן טויט פון איהר געליבטער מוטער
רחל נ. ע.
אין איהר געזעלשאפטליכע ארבייט זאל זי א טרייסט געפונען
געזעלשאפט „וויזא” אין ראדאם.

אנו מביעים את רגשי השתתפותנו לחברת הועד של הסתדרתנו
מרת יענטע מאנעלא
במות עליה אמה
רחל נ. ע.
בגאולת עמנו ותהית ארצנו תמצא נחומים
ועד הסתדרות הציונים הכלליים ברדום

דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דריקען מיר אויס דעם חבר
אהרן איינשיין און פאמיליע
צוליבן טויט פון זיין פאטער
מענדעל נ. ע.
זאלט איהר זיין געטרייסט און נישט וויסען פון קיין צער.
די קאלעגען

שפאניש, קובאניש אבי נישט - יודיש.

דורכלייענענדיג דעם אפיש פונם זונטאגדיגען קאנצערט פון דער בעקאנטער זינגערין ארדאגובנא, האט זיך שטארק בעווארפען אין די אויגען דער פאקט וואס אין איהר פראגראם ווערען אויסגערעכענט געזאנג - מאטיווען פון פארשידענע לשונות און אומות. ממש פון מרחקים. ווי צום ביישפיל: ווינער וואלץ, ענגלישער וואלץ, איטאליענישער וואלץ, פראנצויזישער וואלץ. און אפילו שפאנישע און קובאנישע געזאנג-נומערען. כמעט אלע פעלקער, ואגאר די פערווארפענסטע, וועמענס בירגער מען קען דא ציילען אויף די פינגער (און אפשר דאס אויך נישט) — זענען פארטרעטען אין איהר פראגראם, אבער יודען — לא מיט אן אלף!

עס איז דאך באקאנט, אז די זעלבע ארדאגובנא פלעגט אין איהר פראגראם ארייננעמען אויך — כאטש געציילטע — יודישע נומערען און — דאכט זיך, נישט געהאט וואס זיך צו בעקלאגען. אדרבה! די דאזיגע נומערען האבען גאר שטארק אויסגענומען אזוי ביים יודישען און נישט יודישען צוהערער.

די ארדאגובנא איז אויך געווען אין ארץ-ישראל און ארויסגעטראגען פיל בעגייסטערונג פארן זינגענדיגען און ארבעטענדיגען יודישען לעבען אין ארץ-ישראל.

פרעגט זיך: וואו איז דאס אלץ אהינגעקומען?

עס פארדריסט באמת דאס אלץ! נאך דערצו, ווען מיר נעמען אין אכט, אז איהר אודיטאריע באשטייט פון א גאר היפשען פראצענט יודען, וועלכע ווינשען זיך דווקא יא צו הערען א יודיש לידל.

פון די קינא׳ס

אין „אפאללא”

אין קינא „אפאללא” זעהט מען היינט צוויי פילמען: „דאס 8-טע ווייב פון דער בלאהער בארד” אויף פויליש הייסט דער פילם: „אוסמא זשאנא שינאבראדעגא” און „די מענשען אונטער׳ן נעפעל”.

אין ערשטען פילם נעמען אנטייל דער וואונדערבארער ארטיסט גארי קאפער און קלאודעט קאלבערט – דער צווייטער פילם, איז א פראנצויזישער. אין איהם בעטייליגט זיך זשאן גאבין.

ביידע פילמען צייכענען זיך אויס מיט שענעם שפיל און אינטערעסאנטען אינהאלט.

אין „אדריא”

היינטיגע וואך ווערט אין ראדאמער קינא „אדריא” געוויזען די הערליכע פוילישע קאמעדיע „פאוועל און גאוועל” מיט די בעסטע פוילישע קאמיקער, ווי אויך די לידער זינגער: דימשא און אלשא אין די הויפט-ראלען און מיט דער בעקאנטער פילם-ארטיסטען גראסובנא. זער אינטערעסאנט איז אויך די צוגאבע פון פאט-וואך, וועגען בעזוך פון מארשאל שמיגלי-רידז אין טשיעשין זעהר שעהן איז אויך דער קורצער קאלירטער פילם.

Do pielęgnacji rąk, ciała oraz prania mydło «Trójka»

אונזער נייע זאָרג

דער יודישער באַפעלקערונג אין פוילען איז צוגעקומען אַ נייע זאָרג צו איהר בינטל זאָרגען: זי דאַרף איצט זאָרגען פאַר די ארויסגעטריבענע יודישע פליטים פון דייטשלאַנד.

אין וואַרשא איז שוין צוליב דעם צוועק געבילדעט געוואָרען א ספּעציעלער הילפס-קאָמיטעט, וועלכער האָט שוין אָנגעהויבען א שנעלע שטיצע-אַקציע מיט דער הילף פון דזשאָינט א. אנד. הילפ'ס-אינסטיטוציעס.

כאַראַקטעריסטיש, אַז ס'נעמען אָנטייל אין דער הילף-אַקציע אויך ניט יידן. אַ באַווייז, אַז ניט אַלץ איז נאָך פאַרדאַרבען אין אונזער רשעותדיקער וועלט. פאַראַן נאָך א מיטגעפיל פון ניט יודען צום יודישען גורל, פאַראַן נאָך אויך ניט יודישע הערצער, וועלכע ווערען גערירט פון יודישע צרות.

צום הילפס-קאָמיטעט שטייען צו פאַרשטייער פון אַלע שיכטען פון דער יודישער באַפעלקערונג, אויך די פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען טראָגען זייער הילף, כדי צו לינדערען די טראַגעדיע פון די נייע יודישע פליטים פון נאַצי-אומגליק.

ס'איז אויך נויטיג, אַז הילפס-קאָמיטעטען זאָלען זיך שאַפען אויך חוץ וואַרשא. ס'מוזען קומען תיכף צו הילף די קרעסען, די פּראָווינץ, ווילנע, ביאַליסטאָק, גראָדנע, לעמבערג, קראָקע, לובלין, לאָדז, ראַדאָם, קעלץ א. א. וו. אומעטום מוזען די קהילות קומען צו הילף די נייע „גולים" אונזערע סיי מיט אייגענע מיטלען, סיי מיט שאַפען געזעלשאַפטלעכע קאָמיטעטען צו דעם צוועק.

און ניט נאָר דאָס. ס'איז נויטיג אויפצוועקען די גאַנצע יודישע געזעלשאַפט. ווייל וואָס וועלען אויפטאָן די קאָמיטעטען מיט פוסטע קאַסעס? בעלנים אויף כיבודים אויף בענקלעך אין די קאָמיטעטען וועלען זיך אַלעמאָל געפינען. דער עיקר איז אָבער ס'זאָלען זיך אויך געפינען די געלט-מיטלען.

דאָס לעצטע איז שוין פיל מעהר אָפּהענגיק פון דער געזעלשאַפט גופא, ווי פון די קאָמיטעטען. די קאָמיטעטען קענען באַשטיין פון די בעסטע מענטשען מיט די בעסטע כוונות—אָבער אָהן דעם אָפּרוף פון דער באַפעלקערונג קענען די בעסטע מענטשען אויך גאָרניט אויפטוהן.

ס'מוז דעריבער אָנגעהויבען ווערען אן אַקציע מצד דער געזעלשאַפט אַליין. די געזעלשאַפט מוז זיך אָפּרופען מיט עפענען די האַנט און די קעשענע.

און גערעכט איז ש. י. סטופּניצקי ווען ער שרייבט אין „מאָמענט":

„מיר, יודען, לעבן, אין באַדינגונגען, וואָס מ'ווייס ניט היינט, וואָס דער מאָרגען וועט ברענגען. צי האָבען מיר אַ „בית-מקלט", צי האָבען מיר א „סכראָן", וואוהין ס'זאָלען זיך קענען ראַטעווען די, וועמען דאָס אומגליק האָט געטראָפען. אַט זענען מיר די טעג איבעררּאַשט געוואָרען פון אייגענע פליטים פון דייטשלאַנד, וואָס זענען אָנגעקומען צו דער גרעניץ. זענען אָנגעקומען קיין וואַרשא און די גרויסע וואַרשא, די יודישע וואַרשאַ, איז ניט געווען צוגעגרייט, האָט ניט געהאַט וואו אַהינצוטוהן אַט די פליטים. די קהלה געפינט זיך אין אַ מעמד, וואָס מ'קען צו איהר קיין טענות ניט האָבען. ס'האָבען געמוזט קומען צו הילף אינסטיטוציעס און פאַרהאַנדלען זייערע היימען פאַר פליטים.

„ווי לאַנג קענען אָבער מענטשען בלייבען אין אַזעלכע פּראָוויזאָרישע היימען? און ווער וועט זאָרגען זיי אויסצוהאַלטען?

„מיר האָבען א „פליטים קאָמיטעט" וועלכער שטייט אויף דער וואַך. זיינע דעלעגאַטען זענען געפאָהרען צו דער גרעניץ, האָבען געטוהן וואָס ס'איז געווען מעגלעך. אָבער וואָס קען אויפטוהן אַ קאָמיטעט אויב די געזעלשאַפט איז אַפּאַטיש און מאַכט זיך ניט וויסענדיק און שאַפט ניט די מיטלען וואָס זענען נויטיג? א קאָמיטעט איז דאָך ניט מער ווי א פאַרמיטלער צווישען דעם נותן און דעם מקבל און אויב דער נותן באַהאַלט זיך הינטער א שטעכעדיגען דראָט און מ'קען צו איהם ניט צוקומען, קען דאָך דער קאָמיטעט גאָרניט אויפטוהן פאַרן נויטבאַדערפטיגען".

דער חוב פון דער יודישער געזעלשאַפט איז איצט זייער א גרויסער. אונזער געשיכטע וועט באַרייכערט ווערען מיט נאָך א בלאַט פון יודישע ליידען. מיר מוזען אַט די ליידען לינדערען.

די יודישע געזעלשאַפט האָט זיך אָפּגערופען אין יעדען עת-צרה. אויך איצט טאָר מען נישט בלייבען טויב דאָס אויער און פאַרשטאָפּט דאָס האַרץ פון דער יודישער געזעלשאַפט.

א. י. ג.

אויפ'ן ראַנד פון א „שוץ"-פערבאַנד פון דער פּראָווינצער פּרעסע".

אין די רעדאַקציעס פון די פּראָווינצער צייטונגען הויבט אָן אַלץ מעהר צו ווערען אַקטועל די פראַגע פון רופען א פּרעסע-קאָנפערענץ. נאָך וולאָצלאַוועק האָט גענומען א וואָרט כעלם און פינסק. מיר ברענגען דאָ מיט קליינע קיצורים אַרטיקלען פון ה' ג. ליסטיגער אין דער „כעלמער שטימע". און פון מ. בולין אין דער „פּינסקער שטימע".

ה' ליסטיגער שרייבט:

„קראָקאָ האָט געוואָרפען אַ געדאַנק וועגען אַ „שוץ-פערבאַנד פון דער פּעריאָדישער פּרעסע אין דער פּראָווינץ". רעד. בלעכער האָט אין „די פּאָסט" אָנגעוויזען דעם פּראָגראַם, וואָס בעצוועקט צו שיצען די ליטעראַרישע און מאַטעריעלע אינטערעסען פון דער פּעריאָדישער פּרעסע, וואָס דערשיינט אין דער פּוילישער פּראָווינץ.

אויב מיר רעדען וועגען דער פּראָווינצער יודישער פּרעסע, איז זי בייט היינטיגען טאָג בענוג גרויס. כמעט יעדער גרעסערער יודישער צענטער האָט אַנ'אייגענע טריבונע, וועלכע שטייט צו דינסט די עפענטלעכע אינטערעסען פון דער אָרטיגער יודישער געזעלשאַפט.

דאָס שטרייכט אונטער די באַדייטונג פון דער פּראָווינצער פּרעסע וואָס זי שפּילט אין יודישען לעבען. און, אַלס געוואונשענער געזעלשאַפטלעכער פאַקטאָר, קען מען איהר נישט איבערלאָזען אויף הפקר. דאָ מוז קומען אַנ'אָרגאַניזירטע אויטאָראַטיווע קערפּערשאַפט, וואָס זאָל איר שיצען קעגען פערשידענע שטרויכלונגען, וואָס לויערען אויף איהר און זענען מסוגל זיך אריינצוכאַפּען ביי דעזאָרגאַניזאַציע און הפקרות.

קודם כל די ליטעראַרישע זייט: מיט באַדויערען שטעלען מיר פעסט, אַז ס'זענען דאָ פּראָווינצער צייטונגען, וואָס שיילען זיך אויס מיט אַ גרינגשעצונג צו דער יודישער שפּראַך און געדרוקטען וואָרט. טייל „פעדער-מענטשען" האָבען נאָך נישט באַהערשט די יודישע שפּראַך און בכלל איז זייער „פּובליציסטיק" מיט א נעבעכדיקען סטיל און בלאַסן אינהאַלט. זייער „רעדאַקטאָריי" באַשטייט נאָר אין וואוילוינגערישקייט, פּיפּיקייט. מעג ער זיין א גראַפאָמאַן, נישט האָבען קיין אַנונג אין קולטור, אין אַלטער, אָדער נייער אָרטאָגראַפיע, אַבי אַזאַ יונגערמאַן איז כיטרע, „ענערגיש", קלאַפּט ער זיך צוזאַמען א בלאַט-צייטונג און הרגעט אָוועק דאָס יודישע וואָרט. דאָס איז גרינגשעצונג און מאַנגל אין פּיעטעט צום יודישען געדרוקטען וואָרט און צום זשורנאַליסטישען באַרוף. אַזאַ שטייגער צייטונג אויסער די גרעניצען פון דער אייגענער שטאָט שאַפט דעם איינדרוק, אַז בכלל די פּראָווינצער פּרעסע האָט אַזאַ פּנים. פאַלט דעריבער איהר אָנזעען און ווערט. די אויפגאַבע פון שוץ-פאַרבאַנד וואָלט געווען אַנטקעגענצושטעלען זיך עם-הארצות און הפקרות. דער פאַרבאַנד וואָלט שוין געפונען די וועגען צו רעאַגירען דאָרט, וואו גראַפאָמאַנען רעדאַקטאָראַווען...

ס'וואָלטען בעדאַרפען אָוועקגעשטעלט ווערען געוויסע פּראָפעסיאָנעל-זשורנאַליסטישע פּראַגען. די מאַטעריעלע פּראַגע פון דער פּראָווינצער פּראַסע, וואָלט געווען א ברייטע טעמע אויפן צוזאַמענפאָהר, ס'וואָלטען זיך אויסגעשיילט אַ סך פּראַגען געבונדען מיט די פאַרשידענע אַנאָנסען-אַגענטורן, וואָס נוצען נישט איינמאָל אויס דעם איצטיגען צושטאַנד פון דער פּראָווינצער פּרעסע.

ס'וואָלט נאָך אויסגעקומען צו באַהאַנדלען די אָפּט נישט אויסגעהאַלטענע באַציאונג מצד דער לאַנד-פּרעסע צו דער פּראָווינצער. צי דורך באַנוצען זיך מיט „קאָרעספּאָנדענצען" גענומענע פון די פּראָווינצער בלעטער.

געלעגענהייטליך דאַרף געזאָגט ווערען, אַז די איניציאַטיוו איז נישט קיין נייע. מיט עטליכע יאָהר צוריק איז דורך דער מיטהילף פון יט"א גערופען געוואָרען קיין וואַרשא א צוזאַמענפאָהר פון פאָרשטייער פון דער פּראָווינצער פּרעסע. אונזער צייטונג האָט אין דעם פּרט זיינערצייט מיטגעהאָלפען. לײדער איז פון וואַרשעווער צוזאַמענפאָהר קיין קאָנקרעטעס נישט דערגרייכט געוואָרען. דאָס הייסט אָבער נישט, אַז ס'דאַרף שוין גאָרנישט געטוהן ווערען.

• • •

מיר דערמאָנען דעם ה' ליסטיגער, אַז זיין פען-קאָלעגע, דער מיטרעדאַקטאָר פון דער „כעלמער שטימע" ה' י. לאַזאַר איז געווען איינער פון די איניציאַטאָרען פון דער ערשטער פּרעסע-קאָנפערענץ מיט עטליכע יאָהר צוריק. מסתמא ווייס ער אויך, אַז ה' לאַזאַר איז דעמאָלט אויסגעוועהלט געוואָרען אַלס לייטער פון ביוראָ פאַר דער פּראָווינצער פּרעסע. טאָ זאָל ה' ליסטיגער זיין אַזוי פריינדליך און אונז אינפאָרמירען צוליב וועלכע סיבות ה' לאַזאַר איז באַלד אַנטשוויגען געוואָרען.

ה' מ. בולין שרייבט אַזוי:

„דער רעדאַקטאָר פון דער קראַקאָווער „פּאָסט" ה' מ. בלעכער איז מיט איינינגע וואָכען צוריק ארויסגעטרעטען מיט א אַרטיקעל, וואו ער בעהאַנדעלט גאַנץ אויספיהרליך וועגען דער גענוג קלאַגענדיגער לאַגע פון די צייטונגען אויף דער פּראָווינץ, וואָס ס'איז א דירעקטער פּועל-יוצא פון דער הפקרות, וועלכע הערשט צווישען א רייה רעדאַקטאָרען-אַרויסגעבער אויף דער פּראָווינץ.

די גרויסע „נערעטעניש" אויף צייטונגען אין דער פּראָווינץ, וועלכע ווערען כלומרש'ט געגרינדעט אויף געזעלשאַפטליכע יסודות, איז נאָר א פּראָדוקט פון אַמביציע פון איינציגע פּערזאָנען, וועלכע זיי געהט קנאַפּ אָן די געזעלשאַפט, נאָר הויפּטזעכליך געהט זיי אָן דערוואָרבען דעם „קלינגענדיגען" טיטול רעדאַקטאָר אָדער שף רעדאַקטאָר, זיין א מיטגליד (?) פון דער „זיבעטער מלוכה" און מיט דעם איז דער ענין ערלעדיגט.

מיט אַזאַ גרינגשעצונג קענען זיך בעציהען נאָר מענשען אַזעלכע, וועלכע האָבען קיינמאָהל נישט געזעהטאַגט ביים געבורט פון א צייטונג, בעזונדער'ס אויף דער פּראָווינץ, נאָר קומען אויף דער ליכטיגער וועלט ווען דער באָדען איז שוין א אויסגעטרעטענער, א צוגעגרייטער און קענען נאָכמאַלפּעווען, פיהרענדיג גלייכצייטיג א מיאוסע קאָנקורענץ אויף פערשידענע געביטען ווי רעדאַקציאָנעל אַזוי אַדמיניסטראַטיוו.

די איניציאַטיוו פון רעדאַקטאָר פון קראַקאָווער „פּאָסט" וועגען שאַפען א שוץ-פערבאַנד פאַר דער פּראָווינצער יודישער פּרעסע פערדינט ווירקליך אָנערקענונג און איז כדאי בעגריסט צו ווערען.

ספּעציעל איז דער פּלאַן פון דער איניציאַטיוו אויסגעהאַלטען לכל הדעות, אָבער וואו געפינט מען די געמיינזאַמע שפּראַך, וועלכע זאָל קענען געבען די מעגליכקייט אין די גאַראַנטיע, אַז די טעאָריע זאָל קענען רעאַליזירט ווערען,

א צוזאַמענפאָהר פון דער פּראָווינצער פּרעסע וועגען בעהאַנדלען די אָנגעוויזענע פּראַגען איז א געבאָט פון דער שעה. אָבער וועגען דעם אין א צווייטען אַרטיקעל".

• • •

מיר ווילען נאָר צוגעבען, אַז וואָס שייך דער איניציאַטיוו פון דער קראַקאָווער „פּאָסט", איז טאַקע גוט אויסגעקומען, וואָס פון דאָרט איז געוואָרפען געוואָרען דער געדאַנק פון א „שוץ פערבאַנד פאַר דער פּראָווינצער פּרעסע", ווייל זי איז טאַקע די ערשטע, וואָס דאַרף בעשיצט ווערן פון גראַפאָמאַנען, נאָך מעהר: פון מיאוסע פּלאַגיאַטאָרן וואָס האָבן זיך דאָרט אריינגעריסען.

אויף דער קאָנפערענץ וועלען מיר דער „פּאָסט" בעווייזען, אַז זי איז נכשל געוואָרען פון אַזאַ ראַדאָמער ליטעראַרישען גנב, וואָס האָט זיך ביי איהר צעלעגט אין דער גאַנצער לענג און ברייט אויף דער סאַמע מזרח-וואַנד. ס'וועט זיין פּשוט צו שטוינען הערענדיג, וויאַזוי עס ברוכעווען זיך „שרייבער'ס" אויף דער פּראָווינץ און וואָס אַנ'אונדערהערטע הפקרות דאָ הערשט.

אדרבא, מיר ווינשען זיך א פּרעסע-קאָנפערענץ צוליב במה וכמה טעמים.

א, דו שיינער האַרבסט

י. ב. שטרייטמאַן

א, דו שיינער האַרבסט
מיט דיינע וויניקע טעג,
ווי שיין – איך זעה – דו שטאַרבסט
מיט דיין גאַנץ פאַרמעג

די בלעטער – שטיקער גאָלד
וואַלגערען זיך ארום,
דער זומער האָט געצאָלט
זיין חוב מיט גראָז און בלום.

דער זומער האָט געצאָלט
זיין חוב מיט שפּייז א סך,
געמאָסטען האָט מיט גאָלד
געמאַכט דעם לאַנדווירט רייך.

גייט ווען אויף די זון –
ווערט רירעוודיג צוריק די פליג
פון דער הייך די שפּין
קומט נענטער צו דער זון.

שיקט איר ווייס געוועב
פאַרשפּינען צווייג און פליין,
א פלאַטערל טוט א שוועב
און טרינקט פון שטראַל דעם וויין

ס'בלעטל אויפן בוים
ווערט שוואַרץ, רויט און געל.
אויפן טייך דער שוים
האָט זיך אָפּגעשטעלט.

און מיט יעדען טאָג
דער נעפּל קומט אַהער –
אַזש ביים וואַנט דער גליוק
צעוויינט זיך מיט א טרער.

אונזער פערגאַנגענהייט און געגנוואַרט.

אונזער שטאָדט פערנעמט אַ זעהר בכבודיג אָרט אין די אַרכיוען פון דער ציוניסטישער בעוועגונג. שוין אין די ערשטע צייטען פון חבת-ציון, ווען ראַדאָם איז נאָך געווען אַ נישט אָנזעעוודיג קליין שטעדטעל, האָבען זיך שוין דאָ געפונען גרויסע און וויכטיגע פּיאָנערען פון דעם ציוניסטישען געדאַנק, און דאָ ענטוויקעלט אַ ברייט-פערצווייגטע טעטיגקייט פון אויפקלערונג און אידעאישער איבערגעגעבענהייט. ס'איז גענוג צו דערמאָנען די נעמען פון די גרויסע ציונים ר' שמואל מאָהליווער און ר' ישראל פרענקל ז"ל, וועלכע האָבען צו יענער צייט דאָ געלעבט און געלערענט, און מיט זייערע טהאַטען אויפגעשטעלט אַ דור פון איבערגעגעבענע תלמידים, גוטע-יודען און אידעאישע ציוניסטען. נישט בחנם האָט דער דעמאָלטיגער (התרנ"ב) רעדאַקטאָר פון „הצפירה" ר' זעליג סלאָנימסקי געשריבען ועגן אונזער שטאָדט „מצידת-ציון", ווייל צו יענער צייט איז דער ציוניזם שטאַרק בעקעמפט געוואָרען אויסער דורך דער רוסישער אָקופּאַציע-מאַכט, פיעל מעהר דורך די יודישע מאַסען, די רביים מיט זייערע חסידים פון איין זייט, און די אַרבייטער-קלאַסען פון דער צווייטער זייט. אויסער דעם האָבען זיך צו יענער צייט געפונען פיעל אַסימילירטע און איינפלוסרייכע יודען, וואָס האָבען אויסגעלאַכט די בטלנים, ווי זיי האָבען גערופען די ציוניסטישע פאַרגעגענער, און יעדע גרופּע אויף איהר שטייגער האָט בעקעמפט דאָס קליינע הייפעל ערליכע און איבערגעגעבענע מענשען, דורכגענומענע מיט'ן געדאַנק פון שיבת-ציון. די מענשען געטריי זייער אידעאַל, האָבען טראָץ אַלע שוועריגקייטען בעוויזען צו גרופּירען אַרום זיך, וואָס אַמאָהל אַ גרעסערען קרייז מענשען און זיי צו בעפליגלען מיט'ן ציוניסטישען געדאַנק.

דער כסדר'דיגער וואוקס פון דער מחנה, און די גוטע ציוניסטישע ערציהונג וואָס די תלמידים פון די ערליכע און ערהאָבענע רבי'ס האָבען בעקומען, האָט אין די יונגע ציונים-פּיאָנערען אריינגעגעבען פיעל אָפּפערוויליגקייט און קאַמפּ'ס-גרייטקייט פאַר דער אידעע. נישט אָבשטעלענדיג זיך פאַר קיין שום שוועריגקייטען, האָבען זיי צו יענער צייט דורכגעפיהרט כאָטש אין געהיים גרויסע געלד-זאַמלונגען פאַר דעם יודישען נאַציאָנאַל-פאָנד, און דערמיט צוגעהאָלפען, צום אויסקויפען און גרינדען פון די ערשטע יודישע קאָלאָניעס אין ארץ-ישראל. לאַנגע צייטען האָט אונזער שטאָדט פערנומען אַ זעהר בכבוד'דיג אָרט אין די רשימות פון אַלע זאַמלונגען פאַר ארץ-ישראל, ווייט-ווייט פריהער פון פיעל גרעסערע שטעדט. און ווען ס'איז געקימען די באַלפור-דעקלאַראַציע, אין סאַן-רעמאָ, האָבען מאַסען יונגע ראַדאָמער ציוני'סטען זיך אָוועקגעלאָזט דורך פערשידענע אומוועגען, און מיט מסירת-נפש אויסגעהאַלטען אַלע שוועריגקייטען, און געקומען קיין ארץ-ישראל. דאָרט געקעמפט מיט מאַלאַריע און אנדערע מזרח-אַנישקענישען, אין די דאָמאָלסדיגע שווערע בעדינגונגען, נישט בעזיצענדיג קיין קאַפּיטאַל און קיין ערפאָהרונג, אין אַ נישט בעזעסען און נישט בעאַרבייט לאַנד, פערוויסטעט דורך די פוילע אַראַבער, אָבער מיט זייער אידעאַל האָבען זיי אַלע שוועריגקייטען אויסגעהאַלטען און געבויט. און ענטוויקעלט דאָס לאַנד פון זייער האָפנונג. דאָס איז אונזער שטאָלץ פון דער פערגאַנגענהייט

אויך היינט צו טאָג זענען ביי אונז פערהאַנען אידעאַליסטען וואָס ווילען פאָהרען קיין ארץ-ישראל, אָבער די זענען שוין עלטערע מענשען און ס'איז זיי שווער צו בעקומען אַ מעגליכקייט דאָרט אַהין צו פאָהרען אין לאַנד פון זייער חלום, די האָבען זיך אָביסעל פערשפּעטיגט און זענען פערביטערט אויף זיך און אויף די אַרומיגע. ס'געפונען זיך אין יונגע מענשען, וועלכע זענען גרייט צו פאָהרען קיין ארץ-ישראל אָבער שוין ווייניגער אידעאַליסטען, מעהר מענשען אויסגערעכענטע אויף קאָניונקטור. און ארץ-ישראל זעהט מען דאָך אַ צוקונפט, וואָס מען זעהט נישט אין פיעל אַנדערע לענדער; אַז מען ברויך עפּעס טהון פאַר ארץ-ישראל ווילען מענשען ווייניג וויסען. זיי מיינען, אָדער ווילען אַזוי מיינען, אַז דאָס אַלעס מאַכט זיך אַליין. דער אמת איז אַפילו, אַז יודען גיבען געלד פאַר אַלע צוועקען, אַפילו פאַר יודישע אויך, ווייל ארץ-ישראל איז היינט צו טאָג שוין נישט מעהר קיין ציוניסטישע זאַך, נאָר פאַר'ן גאַנצען יודישען פאָלק, און דאָס פאָלק וואָלט גערן געגעבען פאַר ארץ-ישראל, ווער מעהר און ווער ווייניגער אָפּפערוויליג, אָבער ווי נעמט מען די אידעאַישע ציונים, וועלכע זאָלען פריי און אָפּפערוויליג נעמען די געלדער פון פאָלק פאַרן לאַנד. דאָס איז די געגענוואַרט. ראַדאָמער ציוניסטען וואו זענט איהר?

ישעי' אייגער.

אליהו הנביא מיט'ן מלאך המות טאָרען נישט זיין אין איין שטוב

מאיר הערץ.

צום אנדענק פון מיין פאטער — דעם בן - גדולים

(פארטזעצונג)

דער „יוד" האָט געהייסען אַביסעל צוואַרטען ביז מ'וועט געוואויר ווערען, צי עס איז טאַקי אַ ברית און, צי מ'האַלט שוין דאָרט נאָך ברית־מילה.

די שליחים זענען געווען ר' יצחק וואָרקער און יאַנקעלע ראַדזימינער. זיי האָבען דאָס געברויכט געוואויר ווערען, ווי עס האַלט מיט'ן ברית. צוריקגעהענדיג האָבען זיי אָבגעמאַכט צווישען זיך, אַז מ'זאָל זאָגען, אַז ס'איז שוין נאָכ'ן „יודישען" און ר' יצחק וואָרקער האָט אויפגעקלערט ר' יאַנקעלע ראַדזימינער:

— הער, יאַנקעלע, דער יוד שפירט זיך נישט גוט. ער וויל זאָגען, פיהל איך, ווידוי, און אַזוי ווי ס'איז אַ ברית און אליהו הנביא איז דאָ אין שטאָדט, וויל ער קיין „אַשמנו" נישט זאָגען, ווייל ס'איז דאָך תחנון. כ'פערשטעה זיין כוונה. דעריבער זאָל מען זאָגען, אַז עס איז שוין נאָכ'ן ברית און זאָל ער ווידוי זאָגען. דו טאַקע לויף אַריבער צום בעל־ברית און זאָג איהם' ער זאָל זיך אויפהאַלטען מיט'ן מל־זיין. דער יוד האַלט פאַר יציאת־נשמה, וועט ער שפעטער אַ נאָמען געבען... דו ווייסט דאָך, שוין נאָך וועמען... וועט עס הייסען על פי סוד, אַז איידער דער יוד איז נעדר געוואָרען, איז ער נאָך פריהער געבוירען. פערשטעהסט וואָס כ'מיין?...

— כ'פערשטעה, אָבער דער ברית וועט אַזוי גיך נישט פאַרקומען. האָסט דאָך געהערט, אַז מען וואַרט אויפ'ן מוהל. ער איז געפאָהרען פאַרטאָג אין דאָרף אַריין אויף אַ ברית און ער איז נאָך נישט צוריקגעקומען, — האָט ר' יאַנקעלע ראַדזימינער געענטפערט.

ווען זיי זענען אַהיימגעקומען צום יוד, זענען זיי ביידע ענטשוויגען געוואָרען. זיי האָבען נישט געקאָנט קיין ליגען זאָגען. אָבער דער יוד האָט דעררקענט אין זיי, אַז אַ ברית קומט יאָ פאָר, נאָר ס'איז נאָך פאַר אַלעם. האָט ער געהייסען וואַרטען מיט'ן דאַוונען און מ'האָט אַלע מאָהל אַרויסגעשיקט אַן־אַנידערען זיך דערוויסען, צי דער מוהל איז שוין געקומען. ס'איז געוואָרען שפעטליך. מ'האָט געוואָלט אַהערברענגען צום יוד דאָס קינד, מכבד זיין דעם יוד מיט סנדק, אָבער מ'האָט געוואוסט, אַז דער יוד האָט געצעהלטע שעה'ן. ער האָט עס אַליין געוואָלט. ער האָט אפילו געזאָגט. אַ! ער וועט דאָס קינד אַליין מל זיין. אָדער באַלד האָט ער זיך צוריקגעכאַפּט: ניין, איך קען שוין נישט. איך טאָר שוין נישט. די הענד ציטערען און מ'טאָר נישט אַריינברענגען אַ קינד, וואָס געהט ערשט אויף דער וועלט, אין אַ שטוב, וואו דער מלאך־המות האָט שוין שליטה. ניין, ניין, ס'איז אַ גרויסע סכנה פאַר'ן רך הנימול. ניין, מ'טאָר נישט צונויפברענגען אליהו הנביא מיט'ן מלאך־המות אונטער איין דאַך, לפונדק אחד.

האָט מען געוואַרט, געוואַרט און דער מוהל קומט אַלץ נישט.

דאַן האָט זיך דער יוד מיט'ן לעצטען ביסעל כח אַ זעץ־אויף געטוהן אויפ'ן בעט און אין דער גיך, אין גרויס איילעניש, גערעדט אַזוי, אַז די ווערטער זענען אַליין פון זיך אַרויסגעפאַלען:

— נו, זאָל מען דאַוונען. וועט זיין אָהן תחנון, אָהן ווידוי, אָהן אַשמנו. כ'זעה דאָך, אַז מ'וואַרט אויף מיר. דער מוהל בלאָנדזשעט דאָרט אויף די וועגען. ס'קאָן נאָך ווערען נאַכט און דאַן וועט דאָך שוין נישט זיין, „ביום השמיני ימול בשר ערלתו". ס'וועט זיין, חלילה, אַ גרויסע עבירה. כ'וויל נישט נעמען דאָס אויף זיך. שוין גלייכער אָהן ווידוי. צווייטענ'ס, איז דאָך טאַקי אַ שטיקעל יום־טוב. אַ ברית אין שטעדטעל! און אפשר איז דאַן אַ גוסס ווי איך פטור פון ווידוי, וואָס איז דאָך אייגענטליך דאָס זעלבע וואָס תחנון. נו, נו, הויבט אָן דאַוונען: הודי לד', כי טוב! —

און ווען דער עולם האָט זיך געשטעלט דאַוונען און מ'איז צוגעקומען צו קריאת־שמע, האָט דער יוד הקדוש פערגלייזט די אויגען. דער קאָפּ איז אַנידערגעפאַלען אויפ'ן קישען און האַלטענדיג די ציצית פון טלית אין די פערשטייפטע הענד, איז זיין נשמה אויסגעגאַנגען ביי אחד, ציהענדיג אַזוי לאַנג דעם א—ח—ד, ביז ער איז איינגאַנצען ענטשוויגען געוואָרען און די הייליגע אויגען פערמאַכט.

די תלמידים זענען געוואָרען צומישט. אַלע האָבען איצט געקוקט צו בונמ'ען און געפרעגט מיט שטימע בליקען, צי זאָל מען ווייטער דאַוונען, אָדער איינמיטען מפסיק זיין. זיי האָבען איצט געקוקט אויף בונמ'ען ווי אויף זייער רבי'ן און געוואַרט אויף זיין בעפעהל. בונם האָט נישט געהייסען מפסיק זיין און דאַוונען ביז נאָך דער שמונה־עשרה.

באַלד נאָכדעם האָט בונם גוזר געווען נישט צו לאָזען קיין טרעהר. אָבער ר' יחיאל מאיר גאָסטינינער מיט ר' יצחק וואָרקער האָבען נישט געקאָנט עומד־בנסיון זיין. זיי זענען געווען בטבע בעלי־בכי'ס, זענען זיי אַריינגעלאָפען אין אַ קאַמער אויפ'ן הויף און דאָרט געגאָסען מיט טרעהרען אין דער שטיל און זיך געשלאָגען די קעפּ אין ווענד.

ס'האָט אויך נישט געדויערט לאַנג און דער מוהל איז אָנגעקומען העגדום־פענדום צו לויפען מיט אַ פויערישע פוהר, געשפּאַנט מיט פיער פערד, אין שטעדטעל אַריין. ס'גאַנצע שטעדטעל האָט שוין געהאַט פערגעסען אָן ברית, אפילו דער בעל־ברית אַליין האָט שוין נישט געדענקט, אַז היינט איז ביי איהם אַ שמחה און ער ברויך מל־זיין אַ קינד. די פטירה פון יוד הקדוש איז אַראָב איבערין שטעדטעל ווי אַ פינסטערער וואָלקען. אָבער דער מוהל, נישט ווייסענדיג נאָך פון גאָרנישט, איז גלייך פערפאָהרען מיט איין טראַסק צום בעל־ברית און ווען ער האָט דערהערט, ווי די קימפעטאָרען וויינט, האָט ער געמיינט אַז מי יודע, צי ס'קינד לעבט נאָך. ער האָט אָנגעהויבען אויספרעגען וואָס עס איז געשעהן, וואו איז ס'קינד און פאַרוואָס קומט נישט פאָר דער ברית — ערשט דאַן האָט מען זיך דערמאָהנט, אַז דער מוהל איז דאָ און מען דאַרף מל־זיין דאָס קינד.

ס'גאַנצע שטעדטעל, אפילו דער בעל־ברית, אַלע, אַלע זענען איצט געווען פערזאַמעלט אַרום הויז פון יוד און ס'איז נישט געווען קיין איין מאַנספערשון ביי דער יולדות, אפילו קיין מנין ווייבער איז דאָרט נישט געווען. אויך דער מוהל, דערהערענדיג, וואָס עס איז געשעהן, האָט זיך אויפגעכאַפּט און איז אויך אַרויסגעלאָפען און אַהין גלייך צום יוד'ס הויז.

ס'האָט שוין אָנגעהויבען ווערען בין־השמשות און דאָ האָבען אַלע פערגעסען, אַז דאָרט אין עק שטעדטעל איז אַ יולדת פערהאַן און מען ברויך איהר קינד יודישען. ערשט בונם האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ געשריי:

— וואָס איז מיט'ן ברית? ס'איז דאָך שוין באַלד נאַכט, וואו איז דער מוהל?

און בונם איז אַוועק מיט אַ מנין יודען, מיט'ן מוהל צו דער יולדת. נאָך זיי איז נאָכגעלאָפען אַ גרויסער עולם און צווישען זיי האָט זיך געפּלאָנטערט דער קליינער איטשעלע. מ'האָט בונמ'ען מכבד געווען מיט סנדקאות און ווען מ'האָט אַ נאָמען געטהון דעם קינד יעקב־יצחק, נאָכ'ן יוד־הקדוש, און דער עולם האָט אויסגערופען מזל־טוב, האָט איטשעלע אויסגעשריגען צו בונמ'ען: מזל־טוב, רבי! מזל־טוב, רבי!

דער עולם איז געשטאַנען גרייט מיט אַ פיל מויל גלייך נאָכצוזאָגען איטשעלע'ס ווערטער, אָבער ר' יצחק וואָרקער מיט יאַנקעלע ראַדזימינער האָבען נישט געהייסען און געזאָגט, אַז נישט אַצינד איז די צייט דערויף, ווייל דער יוד איז נאָך פערהאַן אין זיין הויז ס'איז שטיל געוואָרען און זיפצענדיג און אָכצענדיג מיט פערשטיקטע טרעהרען, האָט דער עולם טועם געווען לעקעך מיט בראַנפען און זיך געאיילט צוריקצוגעהן צום יוד.

ר' יצחק וואָרקער מיט ר' יאַנקעלע ראַדזימינער האָבען זיך געבייזערט אויף איטשעלע'ן, וואָס ער מישט זיך אומעטום אַריין און ער איז אַנטלאָפען, נישט וועלענדיג שוין נהנה זיין פון לעקעך, וואָס דער בעל־ברית האָט איהם געגעבען, כאָטש דאָס האַרץ האָט איהם פשוט געצאַפּעלט נאָך אַזאַ גוט שטיקעל געבעקס, וואָס ער האָט נאָך רעכט דעם טעם דערפון נישט געוואוסט.

בונם האָט איהם נאָכגעשריגען און גערופען:

— איטשעלע, איטשעלע, נעם אַ פאַרציע לעקעך! — אָבער ער האָט זיך מעהר נישט אומגעדרעהט און איז אַנטלאָפען צו דער רבי'צין און צו ירחמיאל'ן. דאָרט זענען איהם די שטוב־מענשען בעפאַלען און די רבי'צין איז אַרויס מיט אַ געבייזער:

— איטשעלע, וואָס האָב איך דיין טאַטען שלעכט'ס געטהון, וואָס ער איז אַהער געקומען מבקר־חולה זיין דעם יוד און געהאַט תרעומות, וואָס ירחמיאל וויל אויך אַ רבי ווערען? ווען דער יוד האָט נאָך געלעבט, האָט דיין טאַטע בונמ'ען מזל־טוב געוואונשען און היינט האָסטו, דעם טאַטענ'ס זוהן, בונמ'ען אויפ'ן ברית מזל־טוב געוואונשען, ווען דער יוד ליגט נאָך דאָ און מ'האָט נאָך נישט צו זיין אייביגער רוה געפיהרט. וואָס האָט איהר אייך פערלעגט אויף אונז? ביזט נאָך אַזוי קליין און שוין טאַנצסטו מיט דער גרויסער חבריא! ווען דער יוד האָט געלעבט האָט איהר נישט געלאָזט, ער זאָל אַ סראַכט טהון וועגען זיין הויז־געזינד. איהר האָט נישט געוואָלט וויסען, אַז כ'בין מיט קליינע פיצלעך קינדער בעוואָרפען. און אַצינד, ווען דער גרויסער נפטר איז נאָך צווישען די לעבעדיגע, האָט איהר שוין פיקס־און־פערטיג אַ נייעם רבי'ן. אָבער וואָס וועלען מיר אַצינד טהון? ווער וועט דאָס הויז אויפהאַלטען?

(סוף קומט)

געשמד'טע

ערצעהלונג.

אין שטעטל ט. האָט געוואוינט אַ גרויסער יודישער באַנקיר. געשטאַמט האָט ער פון אַ יחוסדיקער, חסידישער פאַמיליע, מיטן נאָמען קאָהן, וועלכע האָט עטלעכע דורות אין דאָרטיגער געגענט פאַרנומען דעם אויבנאַן צווישן דער יודישער בעפעלקערונג. זיי זענען טאַקע געשעצט געוואָרען, ווי אויך באַליבט געווען דורך יעדען איינעם, ווער ס'איז נור מיט זיי געקומען אין קאָנטאַקט.

זייער איינציגער זון שמואל, האָט אין אָנפאַנג, אַרבעטענדיג אַלס בוכהאַלטער אין אַ גרויסער פירמע, ביסלעכווייז זיך אַרויפגעאַרבייט, שפּעטער געעפענט אַליין אַ געשעפט פון וואָל. זיין אונטערנעמונג האָט אָנגעהויבען צו פראָספּערירען פון טאָג צו טאָג.

פון אָרענטלעכן האַנדל קאָן מען דאָך אָבער, בפרט ביי די היינטיגע צייט, אַזוי גיך נישט רייך ווערען, טראַכט ער נישט לאַנג און קויפט אָן פאַר שווערע צענטליגער טויזענטער זלאָטעס סחורה און מאַכט אַ באַנקראָטל. באַוואָרענדיק זיך פריער, אַז די בעלי־חובות זאָלען איהם שפּעטער נישט צונעמען, שרייבט ער אָפּ דאָס געשעפט אויף דער פרוי'ס נאָמען און רופט מיך „קנאַק־ניסל"...

מורא האָבענדיג, אַז צוליב'ן באַנקראָט זאָל ער נישט פאַרלירען זיין גוטען נאָמען, ווערט ער אין מיטען נאַכט נעלם פון שטעטל און באַזעצט זיך ווייט פון איהר, אָבער דערפאַר אין אַ גרעסערער שטאָט. ער עפענט אַ ריזען־געשעפט. זיין פירמע וואַקסט פון טאָג צו טאָג, קריגט אַ שם אין די הויכע פענסטער, זשאַלעוועט נישט קיין הלוואה'לעך. אפילו גרויסע אונטערנעמונגען פינאַנסירט ער און ווערט בעוואוסט אַלס דער רייכסטער אין שטאָט.

אָבער כדי צו מאַכען כשר'ער זיין געשעפט, מוז מען פון זיך אַראָפּוואַרפען דעם יודישען מאַנטל. ער, שמואל, באַשליסט זיך צו שמד'ן צוזאַמען מיט זיין פרוי און אָננעמען דעם קריסטלעכען גלויבען.

דער רייכער קאָהן האָט געהאַט 2 זיהן, וועלכע זענען דערצויגען געוואָרן אַלס טרייע קאַטאָליקען און זעלבסטפאַרשטענדליך אַלס אַזעלכע, אויסגעקליבען פאַר זיך אַן אַריסטאָקראַטיש פאַך: זיי זענען געוואָרען אָפיצירען אין דער אַרמיי.

די טאָכטער זיינע, עמיליאַ איז געווען אַ באַרימטע שעהנהייט. זי איז געווען אַ גרויסע ליבהאָבערין פון פאַרברענגען אויף בעלער, און ווען זי פלעגט זיך דאָרט באַווייזען, האָט מען איהר פראָסט־פשוט צעריסען... זי האָט אַלעמען באַצויבערט מיט איהר שיינהייט און גראַציעזקייט.

זי איז סך־הכל אַלט געווען 19 י. ווען אין איהר האָט זיך פאַרליבט אַ געוויסער פריץ גוסטאַוו. גוסטאַוו איז שוין נישט געווען קיין יונגיטשקער. ער האָט דאַן געדינט אין אולאַנערפּולק אַלס מאַיאָר. ער האָט געשטאַמט פון די העכסטע אַריסטאָקראַטיע און זיין נאָמען איז אַלעמען געווען באַקאַנט.

זיינע עלטערן, רייכע פריצים, דערוויסענדיג זיך, אַז זייער זון איז פאַרליבט אין גייט חתונה־האָבען מיט דעם געשמד'טן שמואל קאָהנ'ס טאָכטער, האָבען אויפגעהויבען אַ גוואַלד: — ווי פּאַסט עס צו האָבען אַ יודישקע (פון יודישקייט איז זי געווען אינגאַנצן פּרעמד) אין דער משפחה? זיין הייסע און געטרייע ליבע צו עמיליאַן איז אָבער שטאַרקער געווען ווי די אַלע אוואַנטורעס פון זיין פאַמיליע און זי — די ליבע — האָט געזיגט.

די תנאים זענען פאַרגעקומען זעהר פייערליך אין איינעם פון די גרעסטע זאַלען. מען האָט געטרינקען, געהוילט זיך און געטאַנצט ביזן גרויען טאָג אַריין.

לאַנג האָט אָבער די אידיליע נישט אָנגעהאַלטען. איבער זייער מזל איז אַ שוואַרצע קאַץ דורכגעלאָפען און געענדערט זייער לאַגע.

דער אַנטיסעמיטיזם, וועלכער האָט אָנגעהויבען צעשפרייטען זיינע פליגלען האָט אויך נישט אַדורכגעלאָזט די דאָזיגע שטאָט. ער האָט אַריינגעדרונגען מיט זיינע שוואַרצע נעגל אין אַלע ווינקעלעך, געזוכט און געגישטערט, ביז וואַנען ער האָט אויך אויסגעפונען די דאָזיגע עמיל'יאַן, וועלכע האָט אַ יודישע געטויפטען פאָטער, וועמענס עלטערן זענען געווען הונדערט פּראָצענטיגע יודען ביזן טויט.

עמיליאַ און גוסטאַוו האָבען אָנגעהויבען ליידען צרות. זייער לעבען איז געוואָרען אַ גיהנום. די אַלע זייערע נאָענטע, באַקאַנטע האָבען אָנגעהויבען אויפן יונגען פאַרליבטען פּאָרל צו קוקן מיט אַ קרום אויג. מען האָט זיי אויסגעמיטען און ביסלעכווייז זיך אינגאַנצען דערווייטערט פון זיי. אין ערגעץ האָט מען זיין כלה, עמיליאַן, נישט אויפגענומען און פאַר איהם האָבען זיך אַלע זיינע פאַמיליען־טירען פאַרשלאָסען... אויף די באַגריסונגען האָט אים קיינער נישט געענטפערט. פון מיליטער איז ער אַנטזאָגט געוואָרען און קיינער האָט מיט אים אפילו נישט געוואָלט רעדען.

עטלעכע חדשים האָט גוסטאַוו אַרומגעזוכט עדות, וועלכע זאָלען ביוואוינען די חתונה־צערעמאָניע, אָבער אומזיסט איז געווען זיין מיה. קיינער פון זיינע פריערדיקע נאָענטע פריינט, שוין אָפּגערעדט פון זיינע עלטערן, האָבען אפילו נישט געוואָלט הערען דערפון. פאַרקערט, זיי האָבען איהם נאָך געמאַכט שוועריקייטען.

עס האָט זיך ענדלעך דערנענטערט דער טאָג פון דער חתונה. אין דער לעצטער מינוט, אין דער פרי פאַר דער חופה, האָבען די צוויי חברים זיינע, אויף וועלכע ער האָט גערעכענט, אונטערן דרוק פון די אָרטיגע אַנטיסעמיכען. קאַטעגאָריש אָפּגעזאָגט זייער אַנטייל.

אַ דענערווירטער, צעבראָכענער און אָנגעווייטאָגטער פון צרות, האָט ער אַרומגעשפּאַנט איבערן צימער. אינדערמיט איז אָנגעקומען זיין שוועסטער, אַלס שליח פון זיינע עלטערן, פּרווען אים אין דער לעצטער מינוט אָפּרעדען פון זיין פּלאַן. אַ גאַנצע שעה האָבען זיי געפירט דאָס געשפּרעך אין אַ זעהר אויפגערעגטען טאָן און דער סוף איז געווען, אַז זי איז אַהיימגעפאָהרען, נישט קאָנענדיג ביי איהם גאָרנישט פּועלן.

ער איז אַליין געבליבען אין זיין צימער. ער האָט זיך אָנגעטון אין זיין באַלאָווען, פּולקאָווען אָפיצירען־מונדיר, אָוועקגעזעצט זיך נעבען שפּיגל, אַרויסגענומען דעם רעוואָלווער און זיך אַריינגעשאָסען אין מויל.

דער שאָס איז געווען אַ שטערבלעכער. ער האָט זיך אַראָפּגעגליטש פון שטול און... געשטאָרבען. דאָס אַלעס האָט אינגאַנצען געדויערט עטלעכע מינוט.

עמיליאַ איז נישט געגאַנגען דעם וועג פון איהר געליבטען. אין איהר האָט זיך דערוועקט דער יודישער פונק... זי איז געלאָפען, אָפּגעריסען טירען ביי פרומע יודען, געבעטען איהר העלפען מגייר זיין.

זי איז נישט שולדיק — האָט זי געשריגען — מיין טאַטע האָט מיך אַזוי אויפגעהאָדעוועט, מיין טאַטע האָט מיך אַזוי אויפגעהאָדעוועט, מיין געוויסען פייניקט מיך איצט. איך וויל ווערען צוריק אַ יודישע פרוי! — האָט זי געטענה'ט — און מען האָט זי טאַקע מגייר געווען.

זי האָט מיט עטלעכע יאָהר שפּעטער חתונה געהאַט מיט אַ זעהר רייכען מאַן. געלעבט זעהר גליקליך, געהאַט עטלעכע קינדער און זיי געגעבען אַן אמת'ע יודישע דערציאונג.

דער אַלטער קאָהן — עמיליאַ'ס פאָטער, וועמענס 2 זין, וועלכע האָבען

Dobre światło - mniej błędów w pracy:

Każda omyłka powoduje stratę czasu i pieniędzy. Przy dobrym i obfitym oświetleniu maleje ilość błędów i zyskuje się na czasie. Poza ogólnym oświetleniem należy stosować w reflektorku nad maszyną do pisania żarówkę na 65 Dlm. Wewnątrz matowane Osramówki D dają tanie światło.

OSRAMÓWKI-D

znakowane w dekalumenach gwarantują małe zużycie prądu. 3

די אקציע פאר דער הילפ'ס-קאסע — אין גאנג

די אקציע פאר דער הילפ'ס-קאסע פון ראדאמער רעליעף, וועגען וועלכער מיר האבען געשריבען אויספיהרלעך אין פריהעריגען נומער „ראדאמער לעבען", האט זיך אנגעהויבען אונטער'ן לאזונג: שאפען נאך 200 מיטגלידער. די ווערבירונג'ס-קאמיסיע האט שוין אבגעהאלטען די ערשטע זיצונג און זי האט בעשלאסען צו צוטרעטען ממשות'דיג צו דער ארבייט. די זעלבע קאמיסיע פערנעמט זיך איצט מיט צונויפשטעלען א רייהע פארען, וואס זאלען בעזוכען פערשידענע מענשען און זיי בעוועגען צו דעקלארירען זיך אלס מיטגלידער פון דער קאסע פאר א געוויסען אבצאהל מאנאטלעך.

עס איז צו האפען, אז די שטאדט וועט ארויסווייזען א געהעריגע פערשטענדניש פאר אזא באמת וויכטיגער אקציע.

ווער זענען די צוויי ראדאמער סיים-דעפוטאטען.

די זונטאגדיגע וואהלען אין שטאדט זענען דורכגעגאנגען רוהיג און שטיל, קיין שום וואהל-קאמף און וואהל-ענטוזיאזם איז נישט געווען צו בעמערקען. די וואהל-באטייליגונג איז געווען א גאנץ בעדייטענדע.

די פלאקאטען און די אויפרופען האבען מיטגעווירקט צום פערגרעסערען די וואהל-בעטייליגונג, ספעציעל פון דער יודישער בעפעלקערונג.

יעדער איד האט געהאלטען, אז ס'איז פאר איהם פיל גלייכער, ווען ביי זיין נאמען אין די וואהל-רשימות וועט ווערען אבגעצייכענט, אז ער האט אויסגענוצט זיין וואהל-רעכט.

די בעציהונג מצד די וואהל-קאמיסיעס צו די וועהלער איז געווען זעהר א פריינדליכע. מען האט נישט געבעטען קיין שום דאקומענטען.

דער רעזולטאט פון די וואהלען שטעלט זיך פאר אזוי:

די קאנדידאטור פון יעזשי פיקולסקי האט געצויגען 47033 שטימען פון שטאט, פון פאוויאט און פון קאזשעניץ.

דער צווייטער קאנדידאטען וואצלאוו זבאראווסקי האט געהאט 38000 שטימען (שטאדט, דארף און פון קאזשעניץ).

מאריאן קוואפישעוויטש — 41000 שטימען.

יאן גאלעווסקי — 40000 שטימען.

ראדאם מיט'ן פאוויאט און די שטעטלעך זוואלין, קאזשעניץ האבען געבילדעט דעם 32-טען וואהל-קרייז פאר וועמען ס'איז געווען בעשטימט צוויי סיים-דעפוטאטען. די עלעקטארען-פערזאמלונג האט ארויסגעשטעלט 4 קאנדידאטען, די נעמען פון וועלכע מיר האבען אויבען אויסגערעכענט. פון די 4 קאנדידאטען האבען געזיעגט די, וועלכע האבען ערהאלטען א גרעסערע צאהל שטימען. לויט די ציפערען וואס מיר האבען פריהער ציטירט, זענען אלזא אויסגעוועהלט געווארען אלס די צוויי ראדאמער דעפוטאטען די ה"ה יעזשי פיקולסקי, און וואצלאוו קוואפישעוויטש.

דער זוואלינער בורמישטש, יאן גאלעווסקי, פאר וועמען די זוואלינער יודען האבען שטארק אגיטירט, האט נעפעהלט עפעס מעהר ווי טויזענד שטימען, ער זאל ווערן ראדאמער דעפוטאט.

ווי עס בעריכטעט „דזיען-דאברי" האבען אין ראדאם געשטימט 45 פראצענט וועהלער פון דער אלגעמיינער בעפעלקערונג, אין די דערפער ארום נאך מעהר — 60 פראצענט. און וואס שייך די יודישע וועהלער אין ראדאם, איז זייער צאהל בעשטאנען פון 20 פראצענט.

סענסאציאנעלער פראצעס געגען א בעלגישען אריסטאקראט

קאמענדאנט פון ראדאמער סטשעלעץ.

מיט עטליכע וואכען צוריק האט מען אין ראדאם פיעל געהערט רעדען וועגען דעם אז דער בעקאנטער בעלגישער אריסטאקראט, קאמענדאנט פון ראדאמער סטזשעלעץ, און אייגענטימער פון גרויסען געוועהר-געשעפט אויף זשעראמסקיעגא גאס, אנדזשעי זשיללעס, איז ארעסטירט און איינגעזעצט געווארען אין תפיסה.

אזוי ווי זשיללעס איז א פרעמדער בירגער האבען זיך באלד פערשפרייט קלאנגען, אז אפשר איז ער ארעסטירט געווארען פאר שפיאנאזש, פאר פערקויפען געוועהר צו פרעמדע פערזאנען. עס האבען זיך געפונען זאגאר אזעלכע פלאטקאזשעס, וואס האבען דערצעהלט אז זשיללעס איז שוין דערשאסען געווארען. דאס אלעס איז אבער געווען א גרויסער ליגען, ווייל זשיללעס איז ארעסטירט געווארען פאר פאסעריי.

די געשיכטע שטעלט זיך פאר אזוי: דעם 16-טען וושעשיען אין אווענד איז נישט ווייט פון ראדאם פערהאלטען געווארען אנ'ארבייטער, וועלכער איז געפאהרען אויף א ראווער נישט לויט די פארשריפטען. אויפ'ן ראווער האט ער געהאלטען א זעקעל און אזוי ווי ער האט נישט געהאט צו צאהלען קיין מאנדאט האט איהם דער פאליציאנט אויסלעגעטימירט און געפרעגט וואס ער פיהרט מיט זיך. דער ראוועריסט האט געענטפערט, אז ער האט נישט קיין פאספארט, ער הייסט יוזעף קאצפזשאק און אין זעקעל האט ער אביסעל קאשע וואס ער האט גענומען ביי זיין שווער, וועלכער האט עטליכע מארגעס פעלד אין יעדלינא קאשציעלנא.

דער פאליציאנט האט איהם אבגעפיהרט אין קאמיסאריאט אריין. דא האט זיך ארויסגעוויזען, אז ער האט יא ביי זיך א לעגיטימאציע. און, אז ער איז אנ'ארבייטער אין דער מלוכה'שער פראך-פאבריק אין פיאנקי. ער הייסט נישט קאצפזשאק נאר סאלעק יאן און פון דער קאשע אין זעקעל, איז גאר געווארען פראך.

ביים חברה-מאן האט מען אויך געפונען א פלאש ספיריטוס, אויך פון דער פאבריק גע'גנב'עט.

מען האט ביי איהם געמאכט א רעוויזיע און דא האט מען ווידער געפאקט א צווייטען זאק מיט פראך, אויך פון דער פאבריק.

פערשטעהט זיך, אז ער האט באלד בעקומען א פרייען פלאץ אין ראדאמער קרימינאל און בעת דעם פערהער אין דער פאליציי און ביים אויספארשונג'ס-ריכטער האט ער אנגעהויבען שיטען אויפ'ן אויבענדערמאנטען אנדזשעי זשיללעס, וועמען ער האט דעם פראך פערקויפט און גענומען 140 זל.

נאך א רעוויזיע ביי זשיללעס'ען האט מען געפונען עטליכע צענדליג עסטרייכישער קוילען, וועלכע ס'איז אויך נישט דערלויבט צו האלטען קיין פריוואטע פערזאנען.

זשיללעס האט זיך מודה געווען, אז ער האט געקויפט 2 מאהל פראך ביי סאלעק'ען אין גרעסערע פעקלעך. אויך ער איז ארעסטירט און איינגעזעצט געווארען אלס פאסער, אין תפיסה. ער איז אבער שפעטער אויף קויציע פון 2 טויזענד גילדען ארויסגעלאזט געווארן אויף דער פריי ביז צום פראצעס.

פערגאנגענעם מאנטאג איז דער פראצעס פון יאן סאלעק און אנדזשעי זשיללעס פארגעקומען אין ראדאמער קרייז-געריכט. דער געריכט'ס-זאהל איז געווען איבערפולט ביז'ן לעצטען ארט.

צום פראצעס איז אויך ספעציעל געקומען דער הויפט-פראקוראטאר בארקאווסקי, וועלכער האט זיך אויפמערקזאם צוגעהערט צו דער פערהאנדלונג. עס זענען אויך געקומען א רייהע אדוואקאטען און אפליקאנטען. אלס פערטיידיגער זענען ארויסגעטרעטען די דריי בעקאנטע ראדאמער אדוואקאטען: זדזשיטאוויעצקי, לינדענמאן און באלעסלאוו וואשילעווסקי. לויט'ן בעשולדיגונג'ס-אקט האט יאן סאלעק ארויסגעגנב'עט 89 קילאגראם פראך און 1 פלאש ספיריטוס; זשילעס'ען ווערט פארגעווארפען, אז ער האט געקויפט ביי סאלעק'ען 35 קילאגראם פראך פאר גראשענ'ס און דערביי האט ער געהאלטען ביי זיך עסטרייכישע קוילען, וואס איז נישט דערלויבט.

אלס עדות ווערט אויך אויסגעהערט דער אלטער בעלגישער אריסטאקראט, דער פאטער פון בעשולדיגטען, זשיללעס אסקאר, וועלכער וויל נעמען אויף זיך די פעראנטווארטליכקייט פון די עסטרייכישע קוילען, אז דאס זענען זיינע, אבער דאס העלפט איהם נישט.

דאס געריכט טראגט ארויס א אורטייל לויט וועלכן ס'ווערט פער'משפט: יאן סאלעק אויף 2 יאהר תפיסה, אנדזשעי וואלדעמאר זשיללעס אויף 3 יאהר תפיסה. און 1000 גילדען שטראף.

באלד ווערען זיי אפגעפיהרט אין תפיסה.

אר.

דער בעקאנטער „גדול" קארטשאק בעפרייט

מיר האבען שוין געשריבען וועגען פראצעס פון ענדעקישען פיהרער ווינצענטי קארטשאק און העלענא באכענסקא פון פשיטיק, וועלכע זענען בעשולדיגט געווען אין אויסנארען א וועקסעל אויף דער סומע פון 500 גילדען פון דער ארימער פרוי העלענא קאריצקא

דער פראצעס איז עטליכע מאהל פארגעקומען אין ראדאמער שטאדט-געריכט, אבער אויך עטליכע מאהל אפגעלעגט געווארען.

ענדליך איז דער פראצעס פארגעקומען מיט עטליכע טעג צוריק.

פון די עדות-ערקלערונגען איז שווער געווען פעסטצושטעלען, אז קארטשאק איז שולדיג אין דעם שווינדעל. פרוי אדוו. גאיעוויטש האט זיך בעמיהט אין איהר לענגערע רעדע צו בעווייזען די אומשולד פון קארטשאק'ען.

דאס געריכט האט בלויז אנערקענט פאר שולדיג העלענא באכענסקא, וועלכע איז פעראורטיילט געווארען אויף 3 חדשים ארעסט מיט אפלעגען די שטראף אויף 2 יאהר; דאגעגען ווינצענטי קארטשאק איז גענצליך בעפרייט געווארען.

א טריאומפימרענדער האט קארטשאק פערלאזט די געריכט'ס-געביידע.

אר.

געדינט אין מיליטער, זענען קראנק געווארען און שפעטער געשטארבען — איז פון דעם אומגליק געווארן שטארק צוזאמענגעבראכען, זיינע גרויסע געשעפטען האבען אנגעהויבען „מאגערער" צו ווערען. אויך אים האט די באיקאט-אגיטאציע נישט אויסגעמיטען, אראפרייסענדיג פון אים די „טויף-מארקע" און איהם שטארק רואינירט. דער טויט פון זיין ווייבס און דאס מגייר זיין פון זיין טאכטער, האט אים די רעשט דערשלאגען.

ער איז צייטנווייז אריינגעפאלען אין מרה-שחורה, ארומגעבלאנקעט גאנצע נעכט אין די הינטער-גאסען. עס האט אים שטארק געפייניגט דאס געוויסען. ער איז שיער פון זינען אראפ. ער האט זיך אבער געשעמט צו גיין בעטן דעם רבי'ן, ער זאל איהם מגייר-זיין, ווייל דאס ביסעל דארטיגע יודען האבען פון איהם גענוג צרות געליטען, ווען ער איז רייך געווען. ער פלעגט יעדען אנטהון געברענטע צרות מיט זיין חניפה אין די „הויכע פענסטער". יעדער האט איהם דעריבער געהאסט.

כדי צו שטילען זיינע מאראלישע ליידען, פלעגט ער, ווי פון א פערבארגענע קראפט געשטויסען, ביינאכט, קיינער זאל נישט זעהן, זיך אריינגנב'ענען אין ארטיגען בית-המדרש, פלעגט צופאלען צום בלעמער מיט די ספרי-תורות און פלעגט מתפלל זיין גאנצע שעה'ן.

אין א געוויסען פריהמארגען, ווען מען האט געעפענט דאס בית-המדרש, האט מען אויף דער שוועל פון די טיהר געפונען דעם אלטען שמואל קאהן ליגען א טויטען מיט'ן טלית אין דער האנד.

רפאל קאנטאר

«אויף טויט און לעבען»

פיעסע אין דריי אקטען פון צעזאר ארקס. איבערזעצונג און רעזשי: ד"ר מיכאל ווייכערט. ארויסגעפיהרט דורך רחל האלצער יוסף קאמען און אברהם וואלפשטאט אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי".

— אינהאלט? —

די רעגירונג פון פאלקלאנד האט אויסגעארבעט א צו הויכען ארבעטס-פלאן, וועלכער איז שפעטער דורכגעפאלען מיטן קנאק. דער דאזיגער דורכפאל איז, פארשטייט זיך, א שרעקליכער קלאפ פאר דער רעגירונג. און טאקע: וואס וועט זי דערקלערען די מאסען פון פאלקלאנד? מודה זיין זיך, אז זי האט זיי, די מאסען, בעוואוסטזיניג אפגענארט? — קען מען דאך נישט; ווידער זאגען, אז די רעגירונג האט אליין אויך געגלויבט אין דער פארווירקליכונג פונ'ם פלאן, נאר... זי האט זיך אפגענארט — וועלען דאך די מאסען פארלירען דעם צוטרוי צו דער רעגירונג און... די שונאים פון אויסלאנד און די אפאזיציע אין לאנד גופא וועלען טריאומפירען. עס וועט דעמאלט זיין, ווי עס זאגט דאס ווערטעל: „פאלקלאנד וועט קראפירען און די שונאים וועלען טריאומפירען" — טויג דאך אויך נישט. איז מען געפאלען אויף אן אריגינעלע המצאה, ד. ה. — א דריטן אויסוועג — ס א ב א ט א ז ש! צווינגט מען טאקע ארטורען, דעם שעף-אינזשיניער פון די אייזען-פאבריקען, אז... ער זאל זיך מודה זיין אין... סאבאטאזש. (און דוקא איז דער שעף-אינזשיניער גראד דער יעניגער, וועלכער האט געזאגט פאראויס, אז דער פלאן איז א צו הויכער, און וועלכער האט געווארענט פאר א קאטאסטראפע). דאס דאזיגע „סודה" זיין זיך אין סאבאטאזש, דארף אבער ראטעווען די רעגירונג, וועלכע שיסט דאן צוויי האזען מיט איין שאס: די שולד וועט פאלען אויף אויסלאנד — קאפיטאל... שפיאנאזש...

א. ז. וו. און — די מאסען פון פאלקלאנד וועלען אויסברעכן אין א פאלקס-צארען געגען די סאבאטאזשניקעס.

דאס איז בקיצור דער אינהאלט.

מיר וואלטען אייגענטליך גארנישט געהאט צום מחבר פון דער פיעסע, פאר זיין אויסלאכען און קעמפען געגען יעדער מין דיקטאטור. מיר וואלטען איהם, דעם נע-ווגדניק, צעזאר ארקס, ווי עס איז, לאמיר זאגען, פארשטאנען. ווען אבער? — ווען... ער לאכט נישט אויס ביידען — סיי דעם יחיד און סיי דעם קאלעקטיוו. צו וואס, א שטייגער, רופט ארטור אויס דורכן פענצטער: „אראפ מיט מיין מאסקע און מיט דיינע"? הייסט עס, אז נישט נאר בראק, דער פרעזידענט פון ראט פאר ווירטשאפט און אייזען-אינדוסטרי, וועלכער צווינגט ארטורען זיך מודה צו זיין אין סאבאטאזש, טראגט א מאסקע. נאר אויך ער, ארטור, דער שעף-אינזשיניער טראגט א. מאסקע. איז וועמען גלויבען איצט? דאס זעלבע אויך: צוליב וואס, א שטייגער, קלעפט זיך ארטור צו א קינסטליכע בארד?

מיר טארען דאך נישט פארגעסען, אז א ריין-קינסטלערישע פיעסע האט צוויי אויפגאבען: אראפצורייסען די מאסקע פון שלעכטען און פארדארבענעם און — צו ווייזען — פון דער אנדערער זייט — דאס גוטע, שיינע און פאזיטיווע!

און דא: גלויבען מיר ביידע נישט — נישט בראקען און נישט ארטורען.

וועמען מיר גלויבען יא? — רענע, די פרוי פון ארטורען און פריערדיקע געליבטע פון בראקען. זי, רענע, איז די איינציגע, וועלכע האט, טראץ איהר ליבע צו ארטורען, פארשטאנען, אז אויב פאלקלאנד מ ו ז גלויבען אין סאבאטאזש — דארף זיך ארטור מודה זיין און ברענגען זיך פאר א קרבן. כדי אבער צו באווייזען דעם מאן איהרען, אז מיטן טויט זיינעם איז זי נישט אויסען חתונה צו האבען מיט בראקען, דערשיסט זי זיך אין מאמענט ווען בראק קומט נאך ארטורס ענטפער. רענע איז אזוי ארום די, וועלכע האט פארשטאנען, אז דעם פלאץ פון יחיד מוז פארנעמען דער קאלעקטיוו.

איצט: וועגן שפילען פון די ארטיסטען.

ווען מיר האבען איבערגעלייענט אן אפיש אז... רחל האלצער, יוסף קאמען און אברהם וואלפשטאט קומען שפילען טעאטער, האט עס מאדנע געקלינגען: זענען זיי דאך, אלע דריי, אין די לעצטע, יאהרען באקאנט אלס רעציטאטארען און דא. גאר — שפילען טעאטער!

מיר מוזען אבער פון פאראויס מודה זיין, אז צוויי נעמען האבען אונז גאר שטארק געלאקט: יוסף קאמען, וועלכער האט זיך קונה-שם געווען נאך פון דער ערשטער „ווילנער טרופע" אלס ערשט-קלאס'גער כח אויף דער יודישער בינע און לעצטענס — אלס גלענצענדער ווארט-מייסטער.

און — רחל האלצער, וועלכע איז אונז גוט באקאנט אלס ערנסטע ארטיסטין און גוטע אייסטייטשערין פונם יודישען געדרוקטן ווארט.

זענען מיר געגאנגען און — ממש מיטגעריסען געווארן מיט זייער שפילן.

יוסף קאמען האט אלס דעם קאלטן אידעאליסט בראק זיך אויפגעהויבען צו א גאר גרויסער קינסטלערישער הויך. זיין שפילען האט געהאלטען אין שפאנונג און אין גרויסע התפעלות אפילו די, וועלכע האבען דעם טעקסט נישט פארשטאנען, אדער... נישט געוואלט פארשטיין...

(סוף אויף זייט 6)

געשאפען א קאמיטעט צו שטיצען די יודישע פליטים פון דייטשלאנד.

אויף דער איניציאטיוו פון דער גמינע איז דינסטאג אוועגד גערופען געווארען א זיצונג פון די יודישע כלל־טהוער אין אונזער שטאדט, מיט'ן צוועק צו ארגאניזירען א געוויסע הילף פאר די ארויסגעטריבענע יודען פון דייטשלאנד, לויט'ן מוסטער פון א סך אנדערע שטעדט.

אויף דער זיצונג אין גמינע איז געקומען א גרעסערער עולם, וועלכער האט זיך נישט געגויסיגט אין קיין לענגערע אויפקלערונגען, צוליב וואס ער איז גערופען געווארען, נאר איז תיכף צוגעטרעטען צום גופא ענין: אויסוועהלען א קאמיטעט, וואס זאל זיך פערנעמען מיט'ן ארגאניזירען די פליטים־שטיצע און אנפיהרען מיט דער גאנצער אקציע. ארום דעם איינעם פונקט האט זיך ענטוויקעלט א דיסקוסיע און דערביי איז ארויסגעשווימען די פראגע, וואו ס'זאל בעשטימט ווערען דאס זיץ־ארט פון קאמיטעט.

דא איז ענטשטאנען א מיינונג'ס־פערשידענהייט, בעת וועלכער ס'איז געקומען צום אויסדרוק, הגם אין אביסעל א פערשטעלטער פארם, די הינטער־קוליסען פון דער אלטער ראדאמער פאליטיק ארום דער קהלה.

ה' משה לעסלאו האט זיך ארויסגעזאגט געגען דעם, אז דער קאמיטעט זאל פונקציאנירען ביי דער גמינע. זיין מאטיווירונג איז געווען, אז דאס קען שאדען ברענגען דער אקציע אין שטאדט ווייל צו דער גמינע האט מען קנאפ צוטרוי. ה' לעסלאו איז דעריבער געווען פאר ענדערען דעם אדרעס פון קאמיטעט אויף א צווייטען פלאץ.

דערפון האט זיך געפיהלט בעליידיגט דער פרעזעס פון דער גמינע ה' מ. דען וועלכער האט ערקלערט, אז ער ווארפט נישט אן דעם קאמיטעט דאס ארט וואו ער האט צו פיהרען זיין ארבייט. נישט אויף דעם האט ער גערופען די זיצונג נאר אלס פרעזעס האט ער פערשטאנען אז ס'איז א חוב פון דער גמינע צורופען א זיצונג פון בעלי־בתים פון שטאדט, אין אזא מאמענט, כדי צו בעראטען זיך, וואס מ'זאל טהון פאר די יודישע פליטים. אויב ס'איז פארגעלעגט געווארען דער לאקאל פון גמינע, איז עס דערפאר, ווייל דאס קען פערגרינגערען די ארבייט, איינשפארענדיג ספעציעל צו דעם צוועק נויטיגע פארמאליטעטען. דאס איז נאר געווען א גוטער ווילען פון דער גמינע, אבער דער קאמיטעט קען ארבייטען גאנץ זעלבסטשטענדיג ביי דער גמינע, און אויב ער ווינשט זיך ערגיץ אנדערש, וועט ער נישט שטערען, אבער ער וועט שוין בכלל צום קאמיטעט נישט געהערען.

ד"ר גאלדבלום איז געווען דערפאר אז דער קאמיטעט זאל זיך איינארדענען אין „סאז", כדי אויסצומיידען וועלכע ס'איז חלוקי־דעות.

ס'איז געווען גענוג געווען אזא ווערטער־אויסטויש, אז די גאנצע זיצונג זאל אוועקגעהן מיט גארנישט און די אקציע זאל אויפגעהאלטען ווערען. די ערנסטקייט פון מאמענט האט אבער געווירקט אויף אלע און בערוהיגט די געמיטער. די ליידענשאפטליכע דיסקוסיע האט זיך אבגעקיהלט און מ'איז צוגעגאנגען צו קאנקרעטע זאכען. קודם־כל איז דורכגעפיהרט געווארען א זאמלונג אויפ'ן ארט. עס זענען איינגעפלאסען געווארען פאלגענדע נדבות:

מ. דען 50 זל. פון איינעם אונבעקאנט – 50 זל. ד"ר קליינבערגער 25; יאנאס קירשענבוים 150; שפערבער 5; ד"ר טאובענפעלד 25; די ברידער לעסלאו 200; משה ראטענבערג 25; אינזש. צימערמאן 50; מרדכי לענגער 10; רב קעסטענבערג 10; מיכאל טאובער 20; אדוו. טאוב 20, ד"ר פאסטמאן 20, ד"ר גאלדבלום 20, ב. ראטענבערג 150, יאנאס רובינשטיין 50, משה רובינשטיין 50, חיים קארמאן 10, אינזש. גאלדבלום 20, מיכאל ריכטמאן 5.

אזוי ארום איז אויף דער זיצונג געזאמעלט געווארען קרוב טויזענד זל.

אויך די פראגע, וואו דער קאמיטעט זאל פיהרען די ארבייט, איז געלעזט געווארען בכי־טוב. ס'איז געבליבען, אז דער קאמיטעט זאל עגזיסטירען ביי דער גמינע.

אין קאמיטעט זענען געוועהלט געווארען: פרוי בלימע ראטענבערג, יאנאס קירשענבוים, משה לעסלאו, יאנאס רובינשטיין, אדוו. טאוב און אינזש. צימערמאן.

ס'איז צו ערווארטען, אז די שטאדט וועט זיך ווארים אבראפען אויפ'ן אפעל פון קאמיטעט.

• • •

אין ראדאם געפונט זיך ביים היינטיגען טאג א געוויסע צאהל יודישע פליטים פון דייטשלאנד. מ'זעהט זיי אין די בתי־מדרשים און אין די יודישע פעראיינען. אין איינציגע בתי־מדרשים האט מען פאריגען שבת מנדר געווען פאר זיי ביי די עליות.

דינסטאג האט ה' אהרן קאלינסקי געשטעלט פאר עטליכע פליטים אוונד־ברויט, אין בופעט פון שניידער־צעך אויף וויסאלדא 10.

דער סקאנדאל שבת ביים דאווענען אין גערער שטיבעל.

ביי די גערער חסידים (רינעק 16) איז שבת געווען היימלעך. אין מיטען דאווענען זענען דארט ארויפגעקומען דער נישט אפיציעלער שוחט מאיר געלבארד מיט עטליכע ארימע פרויען און מענער, וועלכע האבען געמאכט א געוואלד, אז די תלמוד־תורה איז געשלאסען און די ארימע קינדער האבען נישט וואו צו לערנען. די חסידים האבען אנגעוויזען, אז מ'האלט אינדערמיט דאווענען און מ'טאר נישט מפסיק זיין. בדרך רמז האבען די גערער נעגעבען צו פערשטעהען, אז ווען מען וועט זיך ארויסרוקען פון שמונה עשרה, וועט מען זיי אויסהערען. די דעלעגאציע האט נישט געוואלט ווארטען און געפאדערט תיכף אבצושטעלען דאס דאווענען, ווייל שקול תלמוד־תורה כנגד כלם. א ווארט־צו א ווארט און ס'איז ארויס יענער סקאנדאל. ווען איינער פון די חסידים האט געוויזען דער דעלעגאציע צוויי פייגען, איז געווארען די אמת'ע מהומה. דער גערער חסיד ר' העניך זיינסרוויב האט געקריגען א זעץ איבערן קאפ און אין שטיבעל איז געווארען נאך מעהר חושך. די חסידים אויס שרעק האבען אנגעהויבען צו אנטלויפען און א טייל פון זיי זענען אריין זיך בעהאלטען אין שכנות'דיגען צימער פון דער פרוי ר. ביי וועלכע די חסידים האבען פערנומען א צימער אלס סובלאקאטארען.

דאס איז געווען אינדערפריה ווען די פרוי ר. איז נאך געשלאפען און געלעגען אין בעט. דערזעהענדיג ווי די חסידים לויפען אריין צו איהר, האט זי זיך אויך דערשראקען פון דער פלוצלינגער וויזיט און זי האט געשריגען אויף די חסידים, זיי זאלען אויפשליסען די טהיר און פערלאזען איהר שטוב, וואו סליגט א נקבה אין בעט.

ערשט ווען די חסידים האבען איהר אויפגעקלערט, אז זיי האבען מורא פאר קלעפ, און אז עס שמעקט פשוט מיט סכנת־נפשות, האט פרוי ר. זיי ערלויבט צו בלייבען און אליין האט זי זיך פערדעקט מיט'ן איבערבעט און פערשטעלט ס'פנים, ביז בי פלאנעטע וועט אדורך. דאס איז אבער אזוי גיך נישט געשעהן און מ'האט געברענגט פאליציי, וועלכע האט געמאכט א פראטאקאל און בעזייטיגט די טעמפעראמענטפולע דעלעגאציע פון די ווייבער און מענער.

ס'זענען דא געשעהן צוויי עוולות. די ערשטע עוולה איז, אז מ'טאר נישט שלאגען, מען זיין אין נאבען פון דער תורה, און די צווייטע עוולה איז, פארוואס זאלען סאקע פרומע יודען און חסידים ווארטען ביז מ'וועט צו זיי קומען מיט א געוואלד, אז די תלמוד־תורה איז פערמאכט. פארוואס זאלען זיי זיך נישט פעראינטערעסירען אביסעל פריהער מיט'ן גורל פון אזא אנשטאלט, וואו ארימע יודישע קינדער לערנען עברי, חומש, רש"י, גמרא, אז ס'זאל נישט קומען צו אזא פיינליכע לאגע.

מיר ווארנען!

די ניי־געשאפענע פרעסע־אגענטור „דאפ" איז געווארען די יורש'טע פון דער פראווינץ. האט אקופירט שטעדט און שטעטלעך, וואו זי האט זיך בעזארגט מיט אזעלכע יונגעלייט, וואס פאר א בלויזע לעגיטימאציע ליפערען זיי נייעס. אין די שטעדט, וואו עס ערשיינען ארטיגע צייטונגען האבען איהרע „קארעספאנדענטען" גאר א לייכטע ארבייט. זיי נעמען ארויס שטיקער כראניק און מען שיקט עס איבער דער „דאפ", וועלכע צעשיקט עס ווייטער אין די ווארשאווער יודישע צייטונגען, בעקומענדיג געצאהלט פאר יעדע שורה.

אזוי ארום רייסט ארויס „דאפ" דעם בעשיידענעם פערדינסט ביי די סטאבילע קארעספאנדענטען אויף דער פראווינץ, וועלכע ארבייטען שוין יאהרען לאנג אין די ווארשאווער צייטונגען, און חוץ דעם בע'גזל'ט זי די פראווינצער צייטונגען, שלעפענדיג פון זיי ידיעות אהן א פרוטה. אפילו פאסט־מארקעס פאר די קארעספאנדענץ־בריעף קאסט איהר נישט. דאס לייגען־צו אירע „קארעספאנדענטען" פון דער קעשענע, כדי צו ווערען „וועלט־בעריהמט".

מיר האבען שוין געשריבען צום „דאפ" זי זאל איבעררייסען מיט'ן דאזיגען סיסטעם, ווייל מיר ערלויבען נישט צו גנב'ענען פון אונזער צייטונג ידיעות. „דאפ" מאכט זיך אבער נישט וויסען און טרייבט די דאזיגע שטיק ווייטער. מיר ערקלערען דעריבער איצט אין דער עפענטליכקייט, אז מיר פערוועהרען צו בענוצען זיך מיט ידיעות פון אונזער צייטונג, וועלכע איהר קארעספאנדענט שלעפט ארויס כמעט יעדען פרייטאג נאכ'ן ערשיינען פון אונזער צייטונג, איבערשיקענדיג זיי באלד קיין ווארשא און זונטאג מאנטאג בעווייזען זיך אין די ווארשאווער צייטונגען אונטער דער פירמע פון „דאפ". דער לעצטער פאל איז געווען מיט דער ידיעה וועגען דער לויה פון קריסטליכן הויזווירט בינקאווסקי וואס איז געווען געדריקט ביי אונז אין צייטונג פאראכטאגען פרייטאג, און מאנטאג ד"ה מיט דריי טעג שפעטער, האט שוין „דאפ" צעפויקט די זעלבע ידיעה אין די ווארשאווער צייטונגען. דאס אליין איז געווען ווייניג און פון זעלבען נומער האט „דאפ" ארויסגעצויגען נאך אנדערע צוויי ידיעות: וועגען די שבועה אין בית־מדרש און וועגען דער חתונה פון 73־יעהריגען זקן און אויף אזא אופן געשפייזט די ווארשאווער פרעסע א גאנצע היינטיגע וואך אויף אונזער חשבון, ווי ס'וואלט געווען הפקר־פיעטרישקע. דאס איז נישט דאס ערשטע, נישט דאס צווייטע און נישט דאס דריטע מאהל.

אלזא ה"ה פון „דאפ" (אפשר גאר אין ה'ו) זייט וויסען, אז מיר בעטראכטען דאס פאר גניבה און גזילה. מיר ערלויבען גישט און מיר פערביטען ארויסצונעמען די קלענסטע ידיעה פון אונזער צייטונג. מיר וועלען רעאגירען געגען דעם אויפן געריכטליכען וועג און אויפמאהנען פון אייך פאר יעדע שורה בעצאהלונג.

ראדאקציע
„ראדאמער־קעלצער לעבען"

פון די טיפענישען

פערפאלען! די געשיכטע האט פונאנדערגעטיילט מענשען און לענדער, פעלקער און שבטים. יעדער האט בעקומען זיין היסטארישע מיסיע און מוז זי אויספיהלען.

• • •

צווישען די פעלקער האבען מיר יודען באקומען צוגעטיילט די גייסטיגע ארבייט, און אויף אונז ליגט די אויפגאבע צו בעאיינפלוסען די פעלקער מיט מאראליש־גייסטיגע השפעות און מיר האבען נישט קיין שום מעגליכקייט דערפון צו אנטלויפען. און אויב אין לעצטען יאהרהונדערט האבען מיר זיך געוואלט אריינפאקען אין צווישענפעלקערליכען כאר, איז ענטשטאנען א באוועגונג, וועלכע סעגרעגירט דעם הקול קול יעקב פון אלג. כאר און צווינגט איהם צו פערנעמען זיין בערופענע פאזיציע.

און דאס יודישע פאלק מוז צוריקדערהאלטען זיין פאזיציע, די פאזיציע פון אהן בעלוינטע ארבייט פאר די מאראלישע און גייסטיגע רעטונג פון אלע פעלקער, פארן ריינעם לעבען אהן שום פראקטישע חקירות און וויסענשאפטליכע לעבענס־עקספערימענטען.

שוין אין די גאר אלטע צייטען ביים בעשאף פון דער וועלט, דערצעהלט אונז דער תנ"ך, האט זיך באלד אויסגעפארמט צוויי לעבענסוועגען: דער עץ חיים, וועלכער איז דאס לעבען אליין, אהן שום סוביעקטיווע מאמענטען און דער עץ־הדעת וואס איז שוין געוועזען א פראקטישע שיטה, וועלכע קלויבט אויס אין לעבען נאר דאס וואס פאר דעם בעטרעפענדען מענש, אדער פאלק איז נוצליך און דערווייטערט אים פון העכערען און גייסטיגען לעבענסציעל.

דא טרעפען מיר דעם ערשטען גירוש. גאט האט פערטריבען אדמ'ן פון גן־עדן צוליב זיין ווילען אנטלויפען פון זיין אויפגאבע, פון אבזאגען זיך פון לעבענסציעל און זיך אבגעבען מיט'ן פראקטישען מאמענט אין לעבען, צו וועלען וויסען וואס עס לוינט יא און וואס נישט, וואס איז יא גוט און וואס איז נישט גוט.

די הויפט־אויפגאבע, וואס אויף אים איז ארויפגעליינט געווארען איז געוועזען דאס לעבען אליין אהן שום צומישונג, אהן שום פראקטישע און פערזענליכע שטרעבונגען און טענדענצען.

די בעצייכנונג איז די גענעזע פון וועלט־בעשאפונג לויט די יודישע מסורה און איז דער גרונדשטיין פון אלטרואיזם, וועלכער איז דער ציעל פון וועלט־בעשאפונג און ענטשטעהונג פון יודישען פאלק.

אזוי בעגעגענען מיר אויף שריט און טריט אין דער יודישער היסטאריע אנווייזונגען וועגען דער אידעאישער אויפגאבע פון יודענטום, און אזוי דערצעהלט אונז ווייטער דער תנ"ך:

און עס איז געוועזען אין די צייטען פון אמאהל. דער קעניג פון שנער א. ז. וו, האט זיך אנגעהויבען די קריג מיט ברע דעם קעניג פון סדום... און די קריג צווישען די ניין קעניגען האבען די 5 קעניגען, צווישען וועלכע ס'איז אויך געוועזען דער קעניג פון סדום געליטען א גרויסע מפלה. דאן איז זיי געקומען צו הילף דער נעסטאר פון יודענטום אברהם אבינו און געשטארקט זיך איבער די 4 העלדישע קעניגען און געראטעוועט דאס קעניגרייך סדום פון אונטערגאנג.

דער קעניג פון סדום איז דאן ענטקעגענגעגאנגען דער פאטער אברהם און אים פארגעלעגט: נעם דיר דאס גאנצע גערע־

(ענדע אויף זייט 7)

(סוף פון זייט 5)

מען דארף באמת באזיצען א סך קולטור מיט א גרויסער אינערליכער אינטעליגענץ, כדי נישט דורכצולאזען קיין איין איבעריקען זשעסט אדער טאן. אלץ איז ביי איהם געוואויגען און געמאסטען און געהאלטען לויט א הויך־קינסטלערישער דיסציפלין.

ווען מען זעהט יוסף קאמענען שפילען, דערזעהט מען ערשט, דעם גרויסען פארלוסט וואס מיר האבען אין דער צעפאלונג פון די „ווילנער טרופע".

קאמען איז א גרויסער כוח פאר אן ערנסט קינסטלעריש טעאטער.

רחל האלצער – פון ערשטען מאמענט אן, ווען זי באווייזט זיך אויף דער ביהנע, ציהט זי גלייך צו די אויפמערקזאמקייט פונ'ם צושויער. מען פאלגט נאך מיט אן אויסערגעוויינליכען פערכאפטען אטעם אירע אלע באוועגונגען און מען פילט איר מיט אלע אירע איבערלעבונגען ווערן אונזערע איבערלעבונגען. זי לעבט זיך אזוי שטארק איין אין דער ראל פון דער צארטער און אידעאליסטישער פרוי, רענע, אז עס ווערט פארווישט די גרענעץ פון שפיל און ווירקליכקייט. ס'איז גארנישט געפעלשט, נישט איבערגעטריבען, נאר דער ריינער אמת! א סך האט זי צו פארדאנקען איר פיינע דיקציע און מימיק. האלצער איז אן ארטיסטין פון א הויכער מדרגה.

אויך אברהם וואלפסטאט האט זיך גוט אריינגעפאסט אינם טריא צווישען קאמען און האלצער. ער איז אבער אביסעל צו איינטאניק. אלס רעציטאטאר האט מען געקענט מערער דערווארטען פון איהם. אזוי אבער ווי עס איז א פרעמיערע, איז צו האפען, אז ער וועט זיך אויסבעסערן און איינלעבען זיך אין דער ראל אלס שעף־אינזשיניער. (שוין אין דער צווייטער פארשטעלונג איז ער פיל בעסער געווען ווי אין דער ערשטער). אין אלגעמיין – מען קען דערווארטען פון איהם.

צום סוף – וועגן איבערזעצער און רעזשיסער ד"ר מיכאל ווייכערט:

ד"ר ווייכערט האט ווידעראמאל באוויזען, וואס פאר א גרויסע טעאטראלע און רעזשיסערישע מעגליכקייטען ער פערמאגט. נישט דאס ערשטע מאהל ווי זיינע אויפטועען גיבען א בלענד אויף דער יודישער בינע: „באסטאן", „מיסיסיפי", „קראסין", „סימכע פלאכטע", „טרופע טאנענצאפ", „נאפאלעאנס אוצר" און איצט – „אויף טויט און לעבען", וואס איז זיכער א וויכטיגע טעאטראלע געשעעניש. ווייכערט – זעהט מען – האט אין דער פיעסע אריינגעבלאזען רעזשיסערישע חיות. אומעטום פילט זיך די שטארקע און געניטע האנט פונם רעזשיסער. (מיטן אויסנאהם פון די דערמאנטע צוויי דעפעקטען, וועלכע מ'קען זיכער באזייטיגען: די בארד און – דאס אריינשרייען דורכן פענצטער: אראפ מיט די מאסקעס).

צום גוטען דארף אויך דערמאנט ווערען ווייכערטס געלונגענע איבערזעצונג. די שפראך איז ריין, שיין, געשליפען און דער עיקר – יודיש!

גבריאל ווייסמאן.

דאס לעבען אין קעלץ.

ביסקופ נעמט אויף פייערליך א יודישע דעלעגאציע

ווי בעוויסט, איז מיט אייניגע מאנאטען צוריק אנגעקומען קיין קעלץ דער ניי־בעשטימטער ביסקופ ד״ר קאטשמארעק. די קהלה האט געוואלט בעגריסען דעם ביסקופ ביי ווי אנקומען אהער, האט מען אבער פון דעם אויפנאהמס־קאמיטעט קיין איינלאדונג נישט צוגעשיקט.

זיינער צייט האט זיך די קהלה געוואנדען צום ביסקופ וועגען אויפנעמען א קהלה־דעלעגאציע. אויף דעם האט די קהלה דערהאלטען א פאזיטיווען ענטפער. פערגאנגענעם פרייטאג איז פארגעקומען די אוידיענץ. די קהלה־דעלעגאציע איז בעשטאנען פון ארטיגען רב הרב ראפאפארט, וויצע־פרעזעס פון קהלה־ראט מ. ש. פריד און דאזארעס ר׳ משה אייזענבערג און פראפ. ב. גרויבארד.

דעם ביסקופ האט בעגריסט אין העברעאיש הרב ראפאפארט, ציטירענדיג אייניגע שטעלען פון תנ״ך, דאן האט בעגריסט פראפ. גרויבארד (פויליש)

דער ביסקופ האט הארציג געדאנקט דער יודישער דעלעגאציע. אויספרעגענדיג זיך דערביי אויפ׳ן לעבען פון די היגע יודען, האט ער ארויסגעוויזען גרויס פערשטענדניש פאר׳ן יודען־פראבלעם.

גרויסע פליטים = אקציע אין קעלץ.

צוגלייך ווען ס׳זענען אנגעקומען די פליטים פון היטלער־לאנד, און ס׳איז בעקאנט געווארען זייער שוידערליכע שווערע לאגע, האט זיך ביי אונז אין שטאדט געשאפען א הילפס־קאמיטעט מיט די ה״ה אינזש. צוקערמאן און ד״ר י. לעווינזאהן אין שפיץ, וועלכער איז אויך צוגעטרעטען צו אנ׳ענערגישע הילפס־אקציע. אויך האבען זיך געמאלדען צו דער ארבייט עטליכע צוואנציג אבסאלווענטן פון דער קהלה־גימנאזיום און אויסגעדריקט זייער גרייטקייט זיך צו שטעלען צו דער דיספאזיציע פון קאמיטעט.

שוין היינטיגע וואך האבען זיי צוזאמענגענומען וועש און מלבושים פאר אונזערע געליטענע ברידער. ס׳איז אויך שוין איבערגעוויזען געווארען צו דער הילפס־צענטראלע אין ווארשא, דריי טויזענד זלאטעס, און ס׳ווערט ווייטער פארטגעזעצט די אקציע.

ס׳אינטערליגט נישט קיין שום ספק, אז די היגע געזעלשאפט וועט ארויסווייזען איר געהעריגע פארשטענדעניש פאר די געליטענע יודען און מיטווירקען דעם ווייטערדיגען ערפאלג פון דער אקציע.

ס׳איז ווערט אונטערצושטרייכען, אז אויסער די דריי טויזענד זל. זענען אויך שוין איבערגעוויזען געווארען פינף הונדערט זלאטעס.

דער פערלויף פון די סיים = וואהלען.

די פארגעקומענע ביי אונז אין שטאט סיים־וואהלען, האבען איבעראל געהאט א רוהיגען פערלויף. אין פערשידענע פונקטען פון שטאט זענען אינסטאלירט געוועזען ראדיא־הילכער׳ס, וואס האבען גערופען די בירגער צו געהן שטימען און ערפילען דעם בירגערליכען חוב. אין צווישענצייט אויך געשפילט „טאנגאס״ און מיליטערישע מארשען. פיל הייזער און זאגאר אויך שילדען פון יודישע געשעפטען זענען געוועזען בעהאנגען מיט ריזיגע וואהל־פלאקאטען און אויפרופען פון „אזאן״.

ביז די מיטאג׳ס שעה׳ן איז די פרעקווענץ געוועזען א שוואכע, דאגעגען שפעטער האט זיך די וואהל־פרעקווענץ בעדייטענד פערשטארקט.

שפעט אין אווענד איז באקאנט געווארען דער וואהל־רעזולטאט. געוועהלט זענען געווארן די צווי ערשטע „אזאן״־קאנדידאטען פולק. ווענדא (ווארשא) און דער היגער קאפ. אסטאכאווסקי, וואס איז אויך בעקאנט אלס ליבעראלער מענש.

דער רעזולטאט פון די וואהלען איז אין אלגעמיין לעבהאפט קאמענטירט געווארען.

פארבערייטונגען ארום די שטאדט־ראט וואהלען.

אין די נאהנסטע מאנאטען זאלען פארקומען וואהלען צום שטאדט־ראט אין צוזאמענהאנג דערמיט וואלט העכסט געווינשען געוועזען אויסצומיידען צושפליטערונג פון די יודישע שטימען און ארויסטרעטען מיט אנ׳איינהייטליכע ליסטע.

דעמיסיע פון לעמבערגער סטאראסטא ה׳ פארעמבאלסקי

דער געוועזענער היגער סטאראסטא ה׳ פארעמבאלסקי, וואס איז זיינער צייט בעשטימט געווארען אויפ׳ן זעלבען אמט אין לעמבערג, איז לעצטענס אוועק אין דעמיסיע פון זיין אמט. ס׳איז ווערט אונטערצושטרייכען, אז דער ה׳ פארעמבאלסקי איז געוועזען בעקאנט ביי אונז אלס דעמאקראטישער מענש מיט ליבעראלע אנשויאונגען.

קהלה בעטראכט דעם בודזשעט.

אין די נאהנסטע טעג טרעט צו די קהלה־פערוואלטונג, צום בעטראכטען דעם בודזשעט אויפ׳ן קומענדען יאהר. נאכ׳ן בעטראכטען פון קהלה־ראט פלענום, וועט ער איבערגעשיקט ווערען צו די ענטשפרעכענדע מאכט־ארגאנען.

בעזוך פון רעד. יוסף קלארמאן

די ארטיגע רעוויזיאניסטישע ארגאניזאציע איז לעצטענס צוגעטרעטען צו אנ׳אינטענסיווע ארבייט און צו א ברייטערע ווערבירונג׳ס־אקציע. פערגאנגענע וואך האט אין אונזער שטאדט געוויילט דער גענעראל־סעקרעטאר פון דער רעוו. ארגאניזאציע אין פוילען, רעד. קלארמאן. (ווארשא) וועלכער איז אויך אויפגעטרעטען מיט אנ׳עפענטליכען רעפעראט.

ה׳ ש. סטראוטשינסקי אין אסטראוויעץ

אין צוזאמענהאנג מיט דער רעארגאניזירונג פון דער פראפעסיאנעלער בעוועגונג אין אסטראוויעץ, האט דארטען לעצטענס געוויילט דער לייטער פון פראפעסיאנעלען פעראיין אין קעלץ ה׳ שמעון סטראוטשינסקי.

הכנסה פון איינגעארדענטען דורך די האנדלס־אנגעשט. באל

דער לעצטענ׳ס ־ איינגעארדענטער דורך דעם היגען האנדעל׳ס און ביורא אנגעשטעלטע פעראיין הערבסט־באל אין זאהל פון טעאטער „פאלסקי״ האט געברענגט ריינע הכנסה, נאכ׳ן אראברעכענען די פערשידענע אויסגאבען, צוויי הונדערט און עטליכע צוואנציג זלאטעס.

ס פ א ר ט

אין די נאהנסטע טעג קומט קיין קעלץ די שטארקע באקס־מאנשאפט פון רייסער „בר־כוכבא״ וועלכע וועט זיך טרעפען אין א פריינדשאפט׳ס־מעטש מיט׳ן היגען „גראנאט״.

צוליב דעם וואס פון דער געפלאנטער פעראייניגונג צווישען „מכבי״ און „הפועל״ איז גארנישט געווארען, זאל דער היגער מייסטער אין דער האן — וואג י. פעדער אריינטרעטען אין דער באקס־סעקציע פון „גראנאט״

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ, אפאטאוו, וויערזשבניק און אומגעגענד.

דער וואהל אויסגאנג

אין היגען וואהל־קרייז האבען זיך בעטייליגט ביי 62 פראצ. וואהל־בערעכטיגטע.

דורכגעגאנגען זענען די ה״ה דלוגאש און ווורובעל. א גרויסע צאהל שטימען האט אויך אנגעצויגען דער דריטער קאנדידאט זאיסקי פון וויערזשניק.

די קנאפסטע צאהל שטימען האט באקומען דער קאנדידאט פילוס, וועלכער האט זיך כסדר אפישירט מיט׳ן אנטיסעמיטיזם. און ביי יעדען ארויסטריט נישט דורכגעלאזט קיין יודענפרעסערישע לאזונגען.

אזוי האט ער אויף די פייערונג לכבוד דאס צוריקבאקומען שלעזיען פון טשעכיען, וועלכע איז פארגעקומען אין שטאטישען פארק, אנגעגריפען יודען אלס בעלאגערער פון די פ. ק. א.־קאסעס אין די קריטישע טעג (א פוילשטענדיגער שקר), און נאכהער ביי די וואהל־אפישען איז קיין מיטינג נישט דורכגעגאנגען אהן יודענפרעסערישע רעדעס.

פון צווישען אלע 4 קאנדידאטען האט קיינער נישט געווידמעט פאר יודען־האס קיין אייןווארט, נאר דער לערער פילוס, ווייזט אויס, אז ער האט געוואלט אריינרייטען אויפ׳ן אנטיסעמיטישען פערדל אין סיים אריין.

די וועהלער ווידער האבען זיך אבער נישט געלאזט כאפען דורך די אנטיסעמיטישע נעץ.

עס איז דאביי ווערט צו צוגעבען, דאס דער זעלבער אנטיסעמיטישער לעהרער האט געהאט יודען שתדלנים, וועלכע האבען זיך בעמיהט פאר איהם ביים רבין צו אגיטירען פארן דערמאנטען אנטיסעמיט.

די דערמאנטע שתדלנים פרעטענדירען נאך צו בעאיינפלוסען די יודישע עפענטליכע מיינונג אלס „פארגעשריטענע״ מענשען.

„אינטעליגענטע״ דוט־קושערס.

דעמאלירט א יודישע שענק.

ביי דעם ה׳ ג ע ל ב א ר ד אין ש ע נ ק איז געזעסען און געטרונקען דער „ראמפע ־ ארבייטער צ. ווען ער איז שוין געוועזען גוט בגליפון האט ער אנגעהויבען אנ׳אוואנטורע, צוברעכענדיג פלעשער בראנפען און גלעזער.

עפעס א בעקאנטער פון שכור האט איהם אונטער דער האנד ארויסגעפירט.

דער אנגעקומענער פאליציאנט האט צוזאמענגעשטעלט א פראטאקאל.

פון די „האנדווערקער אינטעליגענץ״

לעצטענס האט זיך געשאפען א פריישע קאסטע, וועלכע הויבט זיך אן פון אזא יחוס.

דער פאטער און מוטער – אנאלפאבעטען, די טאכטער א קרענקליכע „אינטעליגענטקע״ זוכט פאוואדזעניע און בעקאנטשאפט מיט מענשען פון געזעלשאפט.

די פריילין ז. אויך א באקאנטע „אינטעליגענטקע״ אין די היגע קרייזען האט זיך בעקענט מיט א הער, א עלעגאנט פון ווארשא, און פארשטענדליך אז מען האט זיך געגענזייטיג פערבעטען אין די קריסטליכע צוקערניע. דארט וואו מען פערלאנגט נישט קיין יודען.

די פריילין, וועלענדיג א פנים אימפאנירען איהר הער, האט אבער דורכאויס פערלאנגט די קריסטליכע צוקערניע, און... און באלד נאך זייער אריינקומען איז צו זייער טיש צו אנ׳ארטיגער נאראוויעץ און פערבעטען די פריילין צום טאנץ. די פריילין זייענדיג בעשטראהלט פון גליקליכען פארשלאג האט זיך פעסט גענומען צום טאנץ מיטן איר אנטיסעמיטישען „פערעהרער״, און ער האט אין אנוועזענהייט פון א געפאקטען זאל אזוי לאנג געטאנצט מיט איהר ביז ר׳האט זי, טאנצענדיג, צוגעפיהרט צו דער טהיר און זי פשוט ארויסגעווארפען.

אונזער שניידערישע „אינטעליגענטין״ האט נאכהער נאך געפרובט זיך קריגען מיטן אייגענטימער, אבער אהן ערפאלג.

אויב עס איז דא פערהאנען א שניידער־צעך ברויך ער נעמען אין שוץ נישט בלויז די אנאלפאבעטישע עלטערן, נאר אויך די „געלערענטע״ טעכטער, וועלכע זאלען נישט ליידען פון קיין טענץ־דיסקרימינאציעס.

פון ״יווא

דא ווײלט שוין אייניגע טעג דער פארשטעהער פון „ייווא״ ה׳ גרינצוויג. ער פיהרט דא אנ׳אקציע פאר „ייווא״.

דער „ייווא״־פארשטעהער האט געפעהלט דאמיט וואס ער האט נישט צוזאמענגעשטעלט קיין צווישען־פארטייאישען קאמיטעט, וועלכער וואלט געוויס פיל מיטגעהאלפען צום ערפאלג פון דער נאבעלער אקציע.

דאס אנשליסען זיך אין איין גרופירונג איז א גרויסער חסרון, וועלכער דארף באלד אויסגעבעסערט ווערען.

(ענדע פון זייט 6)

טעט פערמעגען: וואס דו האסט געגעסט פון די 4 העלדישע מלאכים, אויף וועלכן אברהם האט געענטפערט: אפילו קיין פאדים וועל איך פאר מיין רעטונג נישט נעמען ביי דיר.

דא בעקומען מיר די ערשטע גרונד־אויפגאבע, וועלכע איז בעגרינדעט געווארען דורך דעם נעססאר פון יודענטום און ערשטען מאנאטעאיסט אברהם העברי, וועלכער האט עפעגטליך דעמאנסטרירט זיין אויפגאבע פאר אידעאלע מעשים אהן שום עקוויוואלענט און לוין, און ווען אפילו דער קעניג פון גרר אבימלך איז צו איהם געקומען און אנערקענדיג זיין גרויסקייט געבעטען א כרות ־ ברית, א פריינדשאפטס ־ פאקט (אויפן היינטיגען פאליטישען זשארגאן) נעמט ער אויך גארנישט ביי איהם, נאר גיט נאך צו שפּסען מיט רינדער; יא, אומעטום האט ער דעמאנסטרירט דעם אידעאישען ציעל וועלכער דאמינירט איבער אלע פראקטישע גייגונגען.

און דאן ווען די טיראנישע און מערדערישע מדינה סדום האלט שוין ביים אונטערגאנג, בעט אויך אברהם פאר איהר רעטונג; כאטש סדום אלס ארט פון רציחות און רויבערייען איז ביי איהם זיכער געוועזען א שעדליך קעניגרייך, דאך האט אויך די מענשען־פייניגער געוואלט רעטען.

דאס מעססטעל איז שוין אבער געווען פול, אז קיין שום רעטונג איז שוין נישט מעגליך געוועזען און דאס קעניגרייך סדום, וועלכע איז געווען ווי א גן־עדן, איז איבערגעקעהרט געווארען, אומוואנדלענדיג די גאנצע געגענד אין א מדבר, אין א וויסטעניש וואו די מינדסטע פלאנצונג קען נישט שפראצען.

• • •

יא, דאס איז די מיסיע פון יודישען פאלק, די מיסיע וועלכע ווערט דורך די היינטיגע סדום ־ מדינות בעשפּינען און אויסגעלאכט, אבער דאס יודענטום ווייזט אן, אז שטענדיג ווען זיינע געגנער האבען טריאומפירט, טרומייטערענדיג וועגען זייער נצחון און — אונטערגאנג פון יודענטום, האט זיך אנגעהויבען די פולשטענדיגע מפלה און אונטערגאנג פון טריאומפאטאר און דאס יודישע מערטירער־פאלק האט צוגעזעהן דעם חורבן פון זיינע לעסטערער.

ביישפילען זענען איבריג; עס וועט נסגוג זיין צו דערמאהנען די נעמען שפאניען, היידאמאקען, דאס צארישע פאגראם רוסלאנד א. ז. ו.

סדום איז בעוועגליך אין דער יודישער געשיכטע, אמאהל געפינט זי זיך אויף די פירענעאין, אמאהל ביים דניעפער, אמאהל ביי די וואלגא און ווי ווייטער? פעהלען דען היינט פערשידענע קאנדידאטען אויף סדום׳ם ביטערען גזר־דין; נאך סדום׳ס יושר קומט שטענדיג סדום׳ס איבערקעהניש.

• • •

אין מדרש (פון דער היינטיגער פרשה) געפינט זיך א כאראקטעריסטישער אגדה.

ווען די מלאכים האבען דערצעהלט לוט׳ן אז זיי קומען חרוב מאכן סדום, האבען זיי איהם געזאגט: אנטלויף שוין און נעם מיט דיינע שנורען, איידעמ׳ס און טעכטער. ווען לוט האט געזאגט זיינע איידעמ׳ס וועגען דעם, האבען זיי איהם אויסגעלאכט: הא, דאס פאלק טאנצט און שפילט אין די גאסען און דו זאגסט פאר אנ׳איבערקעהרעניש פון דער מדינה, — און זיי זענען פערבליבען אין סדום און מיטגעליטען די מפלה פון סדום. לויט די אגדה האט סדום דאן בעקומען די מפלה אין מיטען טאנצען, אין סאמע מיט׳ן ס יאומפירען מיט טענץ און געזאנג.

אהרן פרידענטהאל.

● לייענט און פערשפרייט דאס «ראדאמער קעלצער לעבען»

KINO APOLLO

גרויסער פריהמארגען פראגראם
פרייטאג 12 1[45] שבת 1, 3, זונטאג 12 און 1[45] אז.

FLORIAN

Od poniedziałku
שענער פערדאפעלטער פראגראם
אלס ערשטער פילם
Krzyk ulicy
אלס צווייטער פילם
Naga Prawda

ביז זונטאג
גרויסער פראגראם
1. ÓSMA ŻONA SINOBRODEGO
אין די הויפט - ראל
קלאודעט קאלבערט און גארי קאאפער
פראנצויזישער פילם
2. LUDZIE ZA MGŁĄ
מיט מיכעללע מארגאן, און זשאן גאבין

KINO APOLLO

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp. Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

Zakład bandażówniczy

A. AKERBERG
(dawniej D. Goldberg)
SPECJALNOŚĆ pasy rupturowe, brzuszne, pępkowe, suspensorja i t. p.
Zamówienia ściśle dostosowane są do potrzeb klijenteli i wykonywane według wskazówek WP.P. Lekarzy.
Przyjmuje się również wszelkie reperacje.
Radom, ul TRAUGUTTA 62 (dawn. Długa 3)

געוואלט אדורכפיהרן שטיינאד'ס פעריונגערונג = „אפעראציע" איבער א פערד.

אויפן וואלינער פערד-מארק האט דער דארפסמאן יאן סטאניאס געקויפט א פערד ביי די אידען אביש ווייצמאן און קאנע שווארצבערג. דער דארפסמאן האט צוגעקריגען א פאספארט, אז דאס פערד איז אלט 20 יאהר. אבער קומענדיג אין דארף האבען איהם די פויערים אויסגעלאכט און אויפגעוויזען, אז דאס פערד איז עלטער, און אז דאס פערד-ביכעל איז געפעלשט, וויל אנשטאט 1916 איז עס איבערגעמאכט אויף 1918.

אויפ׳ן פראצעס אין ראדאמער קרייז-געריכט האבען די יודישע פערד-הענדלער געטענה׳ט, אז זיי האבען דאס פערד געקויפט ביי א געוויסן אדאם וואלטשאק, וועלכער האט זיי געגעבען דעם זעלבען פאס.

ווייצמאן און שווארצבערג האבן בעקומען צו דריי חדשים ארעסט. די שטראף איז זיי אבגעלעגט געווארען אויף דריי יאהר.

פייערליכע פערזאמלונג ביי די יודישע קאמבאטאנטען.

זונטאג 5 נ. מ. קומט פאר ביי די יודישע קאמבאטאנטען א פייערליכע פערזאמלונג, אויף וועלכער ס׳וועט פראקלאמירט ווערען די גרינדונג פון אנ׳אייגענעם פעראיין.

דער פעראיין וועט זיין אנגעשלאסען אלס אנ׳אבטיילונג אין דער צענטראלע פון די יודישע אנטיילנעמער אין די קאמפען פאר פוילענס אונאבהענגיקייט.

צווישען אנדערע פונקטען אויפ׳ן טאג-ארדנונג איז אנגעצייכענט א גאטעס-דיענסט פאר די יודישע קעמפער וואס זענען געפאלען אין די קאמפען פאר פוילענ׳ס פרייהייט, אויסוועהלען א פערוואלטונג און אריינקלאפען נעגעל אין אנדענקונג׳ס - וואפענשילד.

די פערזאמלונג קומט פאר אין לאקאל פון „ארט" זשעראמסקיעגא 27.

אויסבעסערונג

אין צוזאמענהאנג מיט דער גנבה אויף מאלטשעווסקי 9 בעט מען אונז אויסצובעסערען, אז נישט ה׳ מלך פישמאן האט געהייסען מאכען א רעוויזיע ביי די זינגערמאנעס, נאר פאליציי האט עס געטהון פון אייגענע איניציאטיוו. קיין רעוויזיע ביים ה׳ פישמאן איז אינגאנצען נישט פארגעקומען.

דאס אונפערגלייכליכע מיט זיינע פארשריפטען ביכעלע פון ד״ר א. אעטקער א. ג. „א גוטע ווירטין באקט אליין" איז צו בעקומען אין אלע קאלאניאל-געשעפטען און בוכהאנדלונגען. די פרייז איז פערקלענערט אויף 30 גראשען, דאס ביכעלע איז נישט צום אבשאצען, געבענדיג א סך פארשריפטען אויף געבעקס און אנד.

קעלצער בראניק.

מאגיסטראט קויפט עלעקטר. - אקציעס.

אויף איינע פון די לעצטע שטאדט-ראט זיצונגען איז בעשלאסען געווארען דאס דער מאגיסטראט זאל קויפען עלעקטראווניע - אקציעס פאר איבער צוועלף טויזענד זל.

„גאסטפריינדליכקייט"

א מיטגליד פון ראדאמער וועלט-פערבאנד האט היינטיגע וואך פערברענגט אין קעלץ. ווען ער האט געוואלט בעזוכען דעם קעלצער וועלט-פערבאנד, האט מען פון איהם געפאדערט 50 גר. איינטריטס-אבצאהל, נישט ערלויבענדיג באלד אריינצוגעהן.

דער ראדאמער יונגערמאן האט ערקלערט, אז ער איז א מיטגליד פון דער זעלבער ארגאנאזאציע, און אלס אזעלכער דארף ער בעפרייט ווערען פון אזא מין אבצאהל. ער האט אויך אנגעוויזען, אז אין דער ראדאמער ארגאניזאציע פון די אלגעמיינע ציוניסטען לאזט מען אריין אהן שום אבצאהל מיטגלידער, מעגען זיי זיין פון פרעמדע שטעדט. די אלע ארגומענטען, האבען נישט געהאלפען און דעם ראדאמער חבר איז פארגעשטאנען די ברירה: אדער בעצאהלען 50 גר. אדער פערלאזען דעם זאהל.

אט דאס הייסט „גאסטפריינדליכקייט".

געברידער האנצבערג
האבען געעפענט
אני׳ ערשטקלאסיגער רעסטאראן
א. נ.
«קאפע=באר»
ווארשא, גראניטשנא 1
בעסטע, געשמאקפולע און כשר׳ע עסענס
אונטער דער אויפזיכט פון א ספעציעלען נאמן.
אלע ראדאמער, וואס קומען קיין ווארשא דארפען געדענקען דעם אדרעס און בעזוכען דעם פיינעם רעסטאראן פון זייערע לאנדסלייט.

גאראנטיע אויף וועניג בענוצען ענערגיע

דער קאנסומענט פון עלעקטרישער ליכט קען דעמאלט אבצושאצען די זשארובקע, ווען ער זעהט די שפע פון דער ליכט און דאס פערנוצען די ענערגיע. ערשט דעמאלט ווייסט ער ווי אזוי צו-בעשטימען דעם אויסוואהל פון עטליכע זשארובקעס, וואס זענען ביליג און ליפערען גוטע ליכט פאר דער שטוב, אדער ביי דער ארבייט. די אלע מעלות בעזיצען טאקע די אסראמובקעס „דע" — דער וואס בענוצט זיי האט די פולע גארנטיע פון גוטע און ביליגע ליכט. די אסראמובקעס „דע" זענען מאטאווע און דאס פערקלענערט פערבלענדונג און גיעט אויך די מעגליכקייט, אז די זשארובקע זאל שטענדיג זיין ריין.

CEDIB
UNIVERSITE DE BEAUTE PARIS
RACJONALNA KOSMETYKA
pudry kremy szminki płyny
Nasze instytuty kosmetyczne w całej Polsce
Nasz Instytut Kosmet. „Charme" Radom, ul. Żeromskiego 5, udziela bezpłatnych porad.

א אנאנס
אין
„ראדאמער קעלצער לעבען"
האט
דעם גרעסטען
ערפאלג

צו דער פערלאבונג פון מיין חבר
מאניע שיף מיט פר״ל. **מאניע קאבען** ווינשט פיעל גליק און פרייד
שאיע קאהן. קעלץ.

ווילט איר האבען סאלידע ארבייט
ווילט איר האבען הערליכע דרוק
מיט די נייעסטע מאדערנע שריפטען
צו ביליגע פרייזען
100 וויזיט קארטען 1 זל.
בעשטעלט נור אין **דרוקעריי**
פון **ד. שיינבוים**
ראדאם, זשעראמסקי 21
געדענקט דעם אדרעס:
פריהער זשעראמסקי 9
היינט **זשעראמסקי 21**
ביליגסטע קוועלע פון דרוק - ארבייט

Kino ADRIA
Do niedzieli d. 13 listopada. włącznie.
Wspaniała polska komedia muzyczna p. t.
PAWEŁ i GAWEŁ
w rol. gł. Dymsza, Bodo, Grossówna i inn.
OD PONIEDZIAŁKU dnia 14 listopada b. r.
Podwójny program
Wielki kolorowy film p. t
„Batalia nieustraszonych" w rol. gł. Oliwia de Havilland George Brent
„Słowiczek" W rol gł. Schirlej Temple

Kino ADRIA
פרייטאג דעם 11
שבת דעם 12
זונטאג דעם 13
פריהמארגען - פילמען
א. נ. „GEHENNA"
wg. powieści Mniszkówny

(אכטונג קעלץ!)
אין אלע רעדאקציע און אדמיניסטראציע - ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אונזער מיטארבייטער
ק. ביינוואל
שריפטליך יען מען זיך ווענדען:
Red. „Radomer - Kielcer - Leben" Kielce, ul. Warszawska 2.

אבאנאמענטס פרייז:
פאר א חודש אין פוילען זלאט
אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק
אין אנדערע לענדער 30 סענט.
1-sza i ostatnia strona liczą 10 szpalt
TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr.
w tekscie mm 1 szp. 60 gr.
na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.

Redaktor CH. M. HERC
tel. 15-18 טעל.
Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Szwarlikowska 29